

SMJERNICE ZA UPRAVLJANJE NEKVALITETNIM I RESTRUKTURIRANIM IZLOŽENOSTIMA

I. PREDMET, OBLAST PRIMJENE I DEFINICIJE

- Ovim smjernicama se utvrđuju dobre prakse koje kreditne institucije primjenjuju u pogledu upravljanja nekvalitetnim kreditima (engl. *non-performing exposures*), restrukturiranim izloženostima (engl. *forborne exposures*) i stečenom aktivom (engl. *foreclosed assets*).
- Kreditna institucija kod koje je učešće bruto nekvalitetnih kredita u ukupnim bruto kreditima veće ili jednako od 5% (na konsolidovanoj, potkonsolidovanoj ili pojedinačnoj osnovi) primjenjuje poglavlja II i III ovih smjernica na izloženosti prema licima čije učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima prelazi utvrđeni prag.
- Kreditna institucija kod koje je učešće bruto nekvalitetnih kredita u ukupnim bruto kreditima niže od 5%, ali ima veliko učešće ili značajan iznos nekvalitetnih kredita u posebnom portfoliju ili posebnim portfolijima sa izraženom koncentracijom nekvalitetnih kredita na određenom geografskom području, u privrednom sektoru ili grupi povezanih lica, primjenjuje poglavlja II i III ovih smjernica za te portfolije.
- Kreditna institucija kod koje je učešće bruto nekvalitetnih kredita u ukupnim bruto kreditima ispod praga definisanog u tački 2 ove smjernice, primjenjuje odredbe ove smjernice, ako je utvrdila znake pogoršanja kvaliteta aktive. Radi utvrđivanja da li je došlo do pogoršanja kvaliteta aktive, kreditna institucija razmatra sljedeće elemente i njihovo međudjelovanje:
 - povećanje iznosa nekvalitetnih kredita;
 - visok ili povećan nivo restrukturiranih izloženosti;
 - visok ili povećan nivo stečene aktive;
 - nizak nivo pokrivenosti ispravnima vrijednosti;
 - kršenje pokazatelja ranog upozorenja;
 - povećano opterećenje ukupnog bilansnog kapitala neto nekvalitetnim kreditima (engl. *Texas ratio*);
 - kvalitet i odgovarajuća aktivnost naplate (engl. *workout*).
- Kreditna institucija primjenjuje ove smjernice primjereno njenoj veličini i unutrašnjoj organizaciji, kao i vrsti, oblasti primjene i složenosti njenih aktivnosti.
- Izrazi koji se primjenjuju u ovim smjernicama imaju sljedeća značenja:

Period oporavka	Period od godine dana od trenutka kada su primijenjene mjere restrukturiranja i trenutka kada su izloženosti klasifikovane kao nekvalitetne, u zavisnosti od toga šta je kasnije.
EBITDA	Dobit prije kamata, poreza, otpisa i amortizacije.
Restrukturiranje (engl. <i>forbearance</i>)	Mjere kojim kreditna institucija čini određene ustupke prema dužniku koji ima ili će imati poteškoće pri ispunjavanju svojih obaveza plaćanja („finansijske poteškoće“). Ustupak može značiti gubitak za zajmodavca i može da obuhvata : - izmjenu ranijih uslova ugovora za koje se smatra da ih dužnik ne može ispuniti zbog finansijskih poteškoća („problematični dug“) koje dovode do gubitka njegove sposobnosti servisiranja duga i koji ne bi bili odobreni da dužnik nema finansijske poteškoće; - potpuno ili djelimično refinansiranje problematičnog ugovora o dugu koje ne bi bilo odobreno da dužnik nema finansijske poteškoće.
Restrukturirane izloženosti (engl. <i>forborne exposures</i>)	Izloženosti u odnosu na koje se primjenjuju mjere restrukturiranja.
Stečena aktiva (engl. <i>foreclosed assets</i>)	Imovina stečena preuzimanjem kolaterala koja se nastavlja priznavati u bilansu. Stečena aktiva može da se stekne u sudskom postupku, bilateralnim sporazumom sa dužnikom ili drugom vrstom prenosa kolaterala sa dužnika na kreditnu instituciju. Stečena aktiva

	može da uključuje finansijsku i nefinansijsku aktivu i trebalo bi da uključuje sve stečene kolaterale nezavisno od njihove računovodstvene klasifikacije.
Nepokretnosti Trošak likvidacije	Imaju značenje definisano članom 228 Odluke o adekvatnosti kapitala . Novčani odlivi nastali tokom sprovođenja postupka sticanja kolaterala i prodaje i uključuju: a) sve primjenjive pravne troškove; b) troškove prodaje, poreze i druge rashode; c) dodatne troškove održavanja koji će nastati kreditnoj instituciji na osnovu preuzimanja i prodaje kolaterala; d) sve novčane prilive do datuma likvidacije.
Pokretna imovina	Ima značenje definisano članom 230 Odluke o adekvatnosti kapitala .
Koeficijent nekvalitetnih kredita (NPL %)	Odnos bruto nekvalitetnih kredita i avansa i ukupnih bruto kredita i avansa.
Okvir za upravljanje nekvalitetnim kreditima	Politike, procesi, kontrole i sistemi za upravljanje rizicima nekvalitetnih kredita.
Portfolio	Skup izloženosti sa sličnim karakteristikama kreditnog rizika.
Probni period	Period od godine dana nakon isteka perioda oporavka nakon odobrenja mjera restrukturiranja.
Nivo sklonosti preuzimanja rizika	Cjelokupni pristup koji uključuje politike, procedure, kontrole kojima se utvrđuje, prenosi i prati sklonost preuzimanju rizika. Uključuje izjavu o sklonosti preuzimanju rizika, limite izloženosti rizicima, definisanje uloga i odgovornosti lica koja nadgledaju sprovođenje procesa sklonosti preuzimanju rizika i lica koje ga prate. U okviru sklonosti preuzimanju rizika treba uzeti u obzir bitne rizike za kreditnu instituciju, kao i za ugled koji ima kod deponenata, investitora i klijenata. Okvir sklonosti preuzimanju rizika mora biti usklađen sa strategijom poslovanja kreditne institucije.
Texas koeficijent (engl. <i>Texas ratio</i>)	Pokazatelj kojim se upoređuje iznos nekvalitetnih kredita kreditne institucije sa iznosom kapitala kreditne institucije (iznos bruto knjigovodstvene vrijednosti nekvalitetnih kredita u odnosu na ukupni kapital i akumulirana obezvređenja vrijednosti (eng. <i>impairments</i>)).

II. STRATEGIJA ZA NEKVALITETNE KREDITE

7. Kreditna institucija uspostavlja odgovarajući okvir za utvrđivanje, mjerenje, praćenje i smanjenje nekvalitetnih kredita, uključujući aktivnosti naplate.
8. Kreditna institucija prilikom razvoja i sprovođenja strategije za nekvalitetne kredite, uzima u obzir relevantne faktore i propisane zahtjeve koji se odnose na zaštitu potrošača.

2.1. Razvoj strategije za nekvalitetne kredite

9. Kreditna institucija treba da utvrdi strategiju za nekvalitetne kredite kako bi definisala vremenski ograničeno smanjenje nekvalitetnih kredita u okviru realnog, ali dovoljno ambicioznog vremenskog perioda (ciljevi smanjenja nekvalitetnih kredita).
10. Kreditna institucija treba da u strategiji za nekvalitetne kredite, za svaki relevantni portfolio, na jasan, vjerodostojan i moguć način definiše pristupe i ciljeve u pogledu efektivnog upravljanja nekvalitetnim kreditima radi maksimalnog povećanja naplate potraživanja i, u krajnjem, smanjenja iznosa nekvalitetnih kredita.
11. Kreditna institucija treba da, tokom razvoja i sprovođenja strategije za nekvalitetne kredite za portfolije izloženosti prema *retail-u*, uzme u obzir propise koji se odnose na zaštitu potrošača.
12. Ključni djelovi razvoja i sprovođenja strategije za nekvalitetne kredite su:
 - a) procjena operativnog okruženja i eksternih uslova (vidjeti dio 2.2. ovih smjernica);
 - b) razvoj strategije za nekvalitetne kredite za kratkoročni, srednjoročni i dugoročni period (vidjeti dio 2.3. ovih smjernica);
 - c) sprovođenje operativnog plana (vidjeti dio 2.4. ovih smjernica);
 - d) potpuno uključivanje strategije za nekvalitetne kredite u upravljanje kreditnih institucija, uključujući redovno preispitivanje i nezavisno praćenje (vidjeti dio 2.5.).
13. Kreditna institucija , tokom razvoja svoje strategije za nekvalitetne kredite, uzima u obzir i politike za pravedno postupanje sa dužnicima.

2.2. Procjena operativnog okruženja

14. Kreditna institucija je dužna da u izradi i sprovođenju strategije za nekvalitetne kredite izvrši procjenu :
- a) sposobnosti za efikasno upravljanje nekvalitetnim kreditima i njihovo smanjenje;
 - b) eksternih uslova i operativnog okruženja;
 - c) uticaja strategije za nekvalitetne kredite na kapital.

2.2.1 Interni kapaciteti / samoprocjena

15. Kreditna institucija treba da sprovede sveobuhvatnu samoprocjenu kako bi ocijenila stvarno stanje i korake koje bi trebalo da sprovede radi otklanjanja nedostataka u internim kapacitetima za upravljanje nekvalitetnim kreditima.
16. Kreditna institucija je dužna da u potpunosti razumije i procijeni:
- a) iznos i uzroke nekvalitetnih kredita i to:
 - iznos i razvoj portfolija nekvalitetnih kredita na odgovarajućem nivou granularnosti, za što je potrebno pravilno klasifikovati izloženosti, kako je navedeno u dijelu 3.2.3 ovih smjernica,
 - uzroke povećanja i smanjenja nekvalitetnih kredita, prema portfolijima, kada je primjenjivo;
 - druge potencijalne korelacije i uzroke;
 - b) ishode radnji u pogledu nekvalitetnih kredita koje je kreditna institucija izvršila u prošlosti i to:
 - vrstu i prirodu izvršenih radnji, uključujući aktivnosti restrukturiranja;
 - rezultat tih aktivnosti i povezanih uzroka;
 - c) operativne kapacitete (procene, alate, kvalitet podataka, IT/automatizaciju, osoblje/stručnost, donošenje odluka, interne politike i sva druga područja relevantna za sprovođenje strategije) u vezi sa različitim koracima procesa, uključujući naročito:
 - rano otkrivanje nekvalitetnih kredita;
 - aktivnosti restrukturiranja;
 - obezvređenja (engl. *impairments*) i otpise;
 - vrednovanje kolaterala;
 - naplatu, pravne postupke i postupke sticanja;
 - upravljanje stečenom aktivom, prema potrebi;
 - izvještavanje o nekvalitetnim kreditima i ishodima rješenja za restrukturiranja nekvalitetnih kredita, njihovo praćenje i sl.
17. Kreditna institucija je dužna da jednom godišnje sprovede sveobuhvatnu samoprocjenu kojom će obuhvatiti najmanje stavke koje su navedene u tački 16 ovih smjernica, kako bi utvrdila svoje prednosti, značajne razlike i područja u kojima su moguća poboljšanja u svrhu ostvarenja ciljeva smanjenja nekvalitetnih kredita.
18. Kreditna institucija treba da razmotri povremeno angažovanje stručnjaka radi mišljenja o operativnim kapacitetima za upravljanje nekvalitetnim kreditima u funkciji upravljanja i kontrole kreditne institucije ili iz eksternih izvora.

2.2.2 Eksterni uslovi i operativno okruženje

19. Kreditna institucija treba da procijeni i razmotri trenutne i vjerovatne buduće eksterne operativne uslove i okruženje pri uspostavljanju strategije za nekvalitetne kredite i povezanih ciljeva u pogledu smanjenja nekvalitetnih kredita.
20. Kreditna institucija je, prilikom kreiranja strategije za nekvalitetne kredite, treba da, prema potrebi, uzme u obzir:
- 1) makroekonomske uslove, uključujući dinamiku na tržištu nepokretnosti ili u drugim relevantnim sektorima, uzimajući u obzir koncentracije sektora u portfolijima nekvalitetnih kredita;
 - 2) očekivanja na tržištu u pogledu prihvatljivih veličina nekvalitetnih kredita i pokrivenosti ispravkama vrijednosti, uključujući najmanje:
 - ocjene eksternih institucija za kreditni rejting i tržišnih analitičara;
 - dostupna istraživanja; i
 - interese dužnika;
 - 3) potraživanja investitora za nekvalitetnim kreditima, uključujući kretanja i dinamiku na domaćem i međunarodnim tržištima za prodaju portfolija nekvalitetnih kredita;
 - 4) zrelost industrije servisiranja nekvalitetnih kredita, odnosno dostupnost i pokrivenost specijalizovanih serviseri;
 - 5) regulatorni i pravni okvir. Kreditna institucija treba da razumije pravne postupke povezane sa naplatom nekvalitetnih kredita za različite vrste imovine i različite nadležnosti. Konkretno, kreditna institucija je dužna da procijeni prosječno trajanje takvih postupaka, prosječne finansijske ishode, redosljed naplate različitih vrsta izloženosti i povezanih rezultata ishoda redosleda naplate za trajanje pravnih postupaka, uticaj vrsta kolaterala i redosleda naplate iz kolaterala, kao i jemstava za ishode trajanja pravnih postupaka, efekat pitanja zaštite potrošača, kao prosječne ukupne troškove povezane sa tim postupcima. Kreditna institucija

- trebada pri uspostavljanju strategije za nekvalitetne kredite razmotri i propise kojima se uređuje zaštita potrošača, posebno kad je riječ o izloženostima obezbijeđenim stambenim nepokretnostima;
- 6) rezultate obezvređenja vrijednosti i otpisa nekvalitetnih kredita na poreze.

2.2.3 Uticaji strategije za nekvalitetne kredite na kapital

21. Kreditna institucija treba da bude u mogućnosti da izvrši detaljnu procjenu uticaja planirane strategije za nekvalitetne kredite iz perspektive kapitala, iznosa izloženosti riziku, dobiti ili gubitka i obezvređenja za izloženosti za svaki od faktora smanjenja nekvalitetnih kredita, kao i da procijeni da li je utvrdila strateški proces za uklanjanje bilo kojih nedostataka u različitim ekonomskim scenarijima. Kriterijumi za procjenu, odnosno pretpostavke i efekti treba da budu u skladu sa okvirom sklonosti preuzimanju rizika, odnosno sa procesom procjene adekvatnosti internog kapitala (ICAAP).
22. Kreditna institucija treba da uključi odgovarajuće aktivnosti u planiranje svog kapitala kako bi se obezbijedilo da visina raspoloživog kapitala bude dovoljna za održivo smanjenje nekvalitetnih kredita u bilansu.

2.3 Razvoj strategije za nekvalitetne kredite

23. Strategija za nekvalitetne kredite treba naročito da obuhvati vremenski ograničene kvantitativne ciljeve u pogledu nekvalitetnih kredita i ciljeve u pogledu stečene imovine (aktive), uz podršku (gdje je primjenjivo) odgovarajućeg sveobuhvatnog operativnog plana.
24. Razvoj strategija za nekvalitetne kredite treba da se zasniva na procesu samoprocjene i analizi strateških opcija za sprovođenje strategije za nekvalitetne kredite.
25. Strategiju za nekvalitetne kredite i operativni plan treba da definiše i odobri organ upravljanja, i potrebno ih je preispitati najmanje jednom godišnje.

2.3.1 Opcije sprovođenja strategije

26. Kreditna institucija je dužna da razmotri uključivanje kombinacije strategija i opcija u svoju strategiju za nekvalitetne kredite kako bi postigla svoje kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve.
27. Kreditna institucija, da bi uspješno sprovela strategiju za nekvalitetne kredite, treba da razmotri najmanje sljedeće opcije sprovođenja (koje ne isključuju jedna drugu) za različite portfolije i pod različitim uslovima:
- 1) strategiju držanja/restrukturiranja: adekvatna strategija restrukturiranja i opcije restrukturiranja. Opcija strategije držanja čvrsto je povezana sa operativnim modelom kreditne institucije, stručnim znanjem o restrukturiranju i procjeni kreditne sposobnosti dužnika, sposobnostima operativnog upravljanja nekvalitetnim kreditima, eksternalizacijom servisiranja i politikama otpisa;
 - 2) smanjenje aktivnog portfolija: prodaja, sekuritizacija ili, u slučaju nekvalitetnih kredita koje se smatraju nenadoknadivim, otpisi. Ta je opcija blisko povezana sa adekvatnošću iznosa obezvređenja, procjenom vrijednosti kolaterala, kvalitetom podataka o izloženostima i tražnjom investitora za nekvalitetnim kreditima;
 - 3) promjenu vrste izloženosti ili kolaterala, uključujući postupak sticanja, zamjenu duga za vlasnički udio, zamjenu duga za imovinu ili zamjenu kolaterala;
 - 4) pravne opcije: uključujući postupak stečaja ili vanskudska rješenja.
28. Kreditna institucija treba da utvrdi srednjoročne i dugoročne strateške opcije za smanjenje nekvalitetnih kredita koje se možda neće moći ostvariti odmah, na primjer zbog nedostatka neposredne tražnje investitora za nekvalitetnim kreditima, ali to bi se moglo srednjoročno ili dugoročno promijeniti. Operativni plan bi trebalo da omogući takve promjene i da zahtijeva pripremu za te promjene, na primjer poboljšanjem kvaliteta podataka o nekvalitetnim kreditima, kako bi kreditna institucija bila spremna za buduće transakcije investitora.
29. Kreditna institucija, treba da izvrši blagovremeno obezvređenje vrijednosti (utvrdi ispravke vrijednosti) i otpise, ako zaključi da ni jedna od prethodno navedenih opcija neće dovesti do srednjoročnog ili dugoročnog smanjenja nekvalitetnih kredita u pogledu određenih portfolija ili pojedinačnih izloženosti, .
30. Kreditna institucija koja želi da učestvuje u složenim procesima, kao što su transakcije prenosa rizika ili sekuritizacije rizika u pogledu nekvalitetnih kredita, treba da sprovede pouzdanu analizu rizika i da uspostavi odgovarajuće procese kontrole rizika.

2.3.2 Ciljevi

31. Kreditna institucija, prije početka procesa utvrđivanja ciljeva za kratkoročni i srednjoročni period, treba da zauzme stav o realnim dugoročnim iznosima nekvalitetnih kredita, o veličini portfolija i na agregatnoj osnovi. Kreditna institucija treba da uzme u obzir istorijske ili međunarodne referentne vrijednosti (eng. benchmark) radi definisanja razumnih dugoročnih iznosa nekvalitetnih kredita.
32. Kreditna institucija treba da, u svojim strategijama za nekvalitetne kredite, jasno definiše realne ambiciozne kvantitativne ciljeve, uključujući, prema potrebi, ciljeve povezane sa stečenom imovinom. Ti bi ciljevi trebalo, najmanje u srednjem roku, da dovedu do konkretnog smanjenja nekvalitetnih kredita, prije i nakon umanjavanja vrijednosti. Iako očekivanja u pogledu promjene makroekonomskih uslova, kad se zasnivaju na čvrstim

tržišnim predviđanjima, mogu da imaju ulogu u određivanju ciljnih vrijednosti, ne bi trebalo da budu jedini uzrok uspostavljanja ciljeva smanjenja nekvalitetnih kredita.

33. Kreditna institucija treba da odredi ciljeve na sljedeće načine:
- a) po vremenskim okvirima (kratkoročno (indikativno godinu dana), srednjoročno (indikativno tri godine) i moguće dugoročno);
 - b) po glavnim portfolijima (npr. stambeni krediti, potrošački krediti, stanovništvo, mala i srednja poduzeća (MSP-ovi), privredna društva, velika privredna društva, poslovne nepokretnosti);
 - c) po opcijama sprovođenja (npr. gotovinske naplate iz strategije držanja, preuzimanje kolaterala, naplata iz pravnog postupka, prihodi od prodaje nekvalitetnih kredita ili otpisa).
34. Ciljevi kreditnih institucija u pogledu nekvalitetnih kredita trebalo bi da uključuju najmanje predviđeno apsolutno ili relativno smanjenje nekvalitetnih kredita, prije i nakon obezvređenja vrijednosti, ne samo sveukupno, već i za glavne portfolije nekvalitetnih kredita. Ako je stečena imovina materijalna, trebalo bi definisati strategiju u pogledu stečene imovine ili bi trebalo uključiti ciljeve smanjenja stečene imovine u strategiju za nekvalitetne kredite.
35. Ciljevi u pogledu nekvalitetnih kredita moraju se uskladiti sa konkretnijim operativnim ciljevima. Dodatni pokazatelji za praćenje mogu se uvesti kao dodatni ciljevi ako se to smatra adekvatnim.

2.3.3 Operativni plan

36. Kreditna institucija treba da uskladi ciljeve u pogledu nekvalitetnih kredita sa konkretnijim operativnim ciljevima, pri čemu može, ako to smatra adekvatnim, da uvede dodatne pokazatelje za praćenje kao dodatne ciljeve.
37. Strategija kreditne institucije za nekvalitetne kredite trebalo bi da bude podržana operativnim planom koji bi trebalo da definiše, odobri i preispituje organ upravljanja.
38. Kreditna institucija bi trebalo da u operativnom planu jasno definiše načine na koje će operativno sprovesti svoju strategiju za nekvalitetne kredite u vremenskom okviru od najmanje jedne do tri godine (zavisno od vrste operativnih mjera koje je potrebno sprovesti).
39. Operativni plan u pogledu nekvalitetnih kredita treba da naročito sadrži:
- a) jasne vremenski ograničene ciljeve;
 - b) aktivnosti koje je potrebno sprovesti na nivou pojedinih portfolija;
 - c) postupke i strukture upravljanja, uključujući odgovornosti i mehanizme izvještavanja u pogledu aktivnosti i rezultata sprovedenih aktivnosti;
 - d) standarde kvaliteta radi obezbjeđivanja uspješnih rezultata;
 - e) zahtjeve u pogledu osoblja i resursa;
 - f) potrebnu tehničku infrastrukturu i plan poboljšanja tehničke infrastrukture;
 - g) detaljne i konsolidovane računske zahtjeve za sprovođenje strategije za nekvalitetne kredite;
 - h) planove za komunikaciju sa unutrašnjim i spoljnim učesnicima (npr. kad je riječ o prodaji, servisiranju, inicijativama u pogledu efikasnosti).
40. Operativni plan trebalo da bude posebno usmjeren na interne faktore koji bi mogli biti prepreka za uspješno sprovođenje strategije za nekvalitetne kredite.

2.4 Sprovođenje operativnog plana

41. Sprovođenje operativnog plana strategije za nekvalitetne kredite trebalo bi da se oslanja na odgovarajuće politike i procedure, jasnu vlasničku strukturu i odgovarajuće upravljačke strukture, a operativni plan trebalo bi da uključuje sveobuhvatne mjere za upravljanje promjenama kako bi se okvir za restrukturiranje nekvalitetnih kredita ugradio u korporativnu kulturu kao njen ključan element.

2.5 Implementacija strategije za nekvalitetne kredite

42. Kreditna institucija treba da implementira strategiju za nekvalitetne kredite u procese na svim nivoima organizacije, uključujući strateški i operativni nivo.
43. Kreditna institucija treba da upozna relevantne zaposlene sa ključnim elementima strategije za nekvalitetne kredite i da je uskladi sa ukupnom strategijom kreditne institucije, a posebno strategijom upravljanja rizicima. To je posebno važno ako sprovođenje strategije za nekvalitetne kredite uključuje sveobuhvatne promjene poslovnih procedura.
44. Kreditna institucija treba da jasno definiše i dokumentuje uloge, odgovornosti i odgovornost za izvještavanje o sprovođenju strategije za nekvalitetne kredite i operativnog plana.

45. Kreditna institucija bi trebalo da, zaposlenima i članovima rukovodstva koji su uključeni u aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita, da jasne pojedinačne (ili zajedničke) ciljeve i podsticaje usmjerene ka postizanju ciljeva dogovorenih u strategiji za nekvalitetne kredite i operativnom planu. Ciljevi u pogledu nekvalitetnih kredita trebalo bi da se uzmu u obzir u okviru politika primanja, ciljeva napredovanja i okvira praćenja uspješnosti kako bi se obezbijedila uključenost svih zaposlenih i članova rukovodstva u proces smanjenja nekvalitetnih kredita. Zaposleni i rukovodioci zaduženi za odobravanje kredita i poslovne funkcije trebalo bi da uzmu u obzir povratne informacije dobijene iz aktivnosti naplate i kvalitet izloženosti kako bi se spriječilo preuzimanje prekomjernog rizika.
46. Strategija za nekvalitetne kredite treba da bude usklađena sa finansijskim i poslovnim planom kreditne institucije, uključujući sve troškove povezane sa sprovođenjem operativnog plana, kao i moguće gubitke koji proizilaze iz aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita.
47. Strategija za nekvalitetne kredite treba da bude u potpunosti implementirana u okvir upravljanja rizicima. U tom kontekstu posebnu pažnju treba posvetiti:
 - 1) procesu procjene adekvatnosti internog kapitala (ICAAP-u): svi relevantni elementi strategije za nekvalitetne kredite treba da budu u potpunosti usklađeni sa ICAAP-om i implementirani u ICAAP. Kreditna institucija treba da sprovede kvantitativne i kvalitativne procjene kretanja nekvalitetnih kredita u redovnim i stresnim uslovima, uključujući efekat na planiranje kapitala;
 - 2) okviru sklonosti preuzimanja rizika: okvir sklonosti preuzimanja rizika i strategija za nekvalitetne kredite blisko su povezani, pa zbog toga treba da se jasno definišu pokazatelji i limiti okvira sklonosti preuzimanja rizika, koje je odobrio organ upravljanja, a koji su usklađeni sa strategijom za nekvalitetne kredite;
 - 3) planu oporavka: ako su vrijednosti pokazatelja i aktivnosti povezane sa nekvalitetnim kreditima sastavni dio plana oporavka, kreditna institucija treba da obezbijedi njihovo usklađivanje sa ciljevima strategije za nekvalitetne kredite i operativnim planom.
48. Kreditna institucija treba da obezbijedi visok nivo praćenja i nadzora izrade i sprovođenja strategije za nekvalitetne kredite i operativnog plana.

III. UPRAVLJANJE NEKVALITETNIM KREDITIMA I OPERATIVNE AKTIVNOSTI

49. Kreditna institucija, treba da uspostavi odgovarajuću strukturu upravljanja i operativnu strukturu, radi upravljanja nekvalitetnim kreditima na efikasan i održiv način.
50. Kreditna institucija treba da, u toku sprovođenja aktivnosti upravljanja nekvalitetnim kreditima i operativnih aktivnosti, uzme u obzir relevantne faktore i zahtjeve u pogledu zaštite potrošača i da obezbijedi pravedno postupanje sa potrošačima.

3.1 Upravljanje i donošenje odluka

51. Organ upravljanja treba da definiše, odobri i preispituje strategiju za nekvalitetne kredite i operativni plan koji bi trebalo da budu dio sveobuhvatne strategije kreditne institucije. Pored toga, organ upravljanja treba da:
 - 1) na godišnjoj osnovi odobrava i redovno preispituje strategije za nekvalitetne kredite i operativni plan u skladu sa sveobuhvatnom strategijom rizika;
 - 2) nadzire sprovođenje strategije za nekvalitetne kredite;
 - 3) definiše kvantitativne i kvalitativne ciljeve upravljanja nekvalitetnim kreditima i podsticaje za aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita;
 - 4) na tromjesečnoj osnovi prati napredak u odnosu na ciljeve definisane u strategiji za nekvalitetne kredite i operativnom planu;
 - 5) definiše odgovarajuće procese odobravanja odluka za naplatu nekvalitetnih kredita (za velike nekvalitetne kredite bi trebalo da se uključuje saglasnost organa upravljanja);
 - 6) odobrava politike i procese povezane sa nekvalitetnim kreditima (uključujući i navedene u Dijelu D ovih smjernica), da ih preispituje najmanje jednom godišnje i da nastavlja da sprovodi bilo koje potrebne izmjene, obezbjeđujući da zaposleni u potpunosti razumiju politike i procese;
 - 7) obezbijedi odgovarajući nivo internih kontrola procesa upravljanja nekvalitetnim kreditima, uz poseban akcenat na aktivnosti vezane za klasifikaciju nekvalitetnih kredita, obezvređenjima, otpisima, procjenama vrijednosti kolaterala i održivošću mjera restrukturiranja;
 - 8) posjeduje odgovarajuće znanje, iskustvo i stručnost kada je riječ o upravljanju nekvalitetnim kreditima.
52. Kreditna institucija treba da uspostavi i dokumentuje jasno definisane, efikasne i dosljedne procedure za donošenje odluka, uz stalnu uključenost odgovarajuće druge linije odbrane.

3.2 Operativni model za nekvalitetne kredite

3.2.1 Jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita (engl. *NPE workout units*)

53. Kreditna institucija treba da organizuje poslove naplate nekvalitetnih kredita nezavisno od poslova odobravanja kredita. Taj pristup razdvajanja zaduženja treba da obuhvati aktivnosti održavanja odnosa sa klijentima (npr. pregovori sa klijentima za rješenja za restrukturiranje) i proces donošenja odluka. U tom kontekstu kreditna institucija treba da razmotri uvođenje tijela za donošenje odluka vezano za naplatu nekvalitetnih kredita (npr. Odbor za nekvalitetne kredite).
54. Kreditna institucija je dužna da obezbijedi da se, u situacijama kada je nemoguće da se izbjegu preklapanja sa tijelima koja donose odluke, rukovodiocima ili ekspertima koji su uključeni u proces odobravanja kredita, institucionalnim okvirom i internim kontrolama obezbijedi odgovarajuće ublažavanje svih mogućih sukoba interesa.
55. Kreditna institucija treba da uspostavi mjere kojima se obezbjeđuje redovna razmjena povratnih informacija između organizacionih jedinica za odobravanje kredita i organizacionih jedinica za naplatu nekvalitetnih kredita.
56. Kreditna institucija treba da, pri kreiranju odgovarajuće organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita, uzme u obzir specifičnosti svojih glavnih portfolija nekvalitetnih kredita, uključujući vrstu izloženosti (stanovništvo, MSP, privredna društva) i vrstu kolaterala.
57. Kreditna institucija je dužna da razmotri izradu automatizovanih postupaka za jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita koje su namijenjene homogenim portfolijima nekvalitetnih kredita za *retail*. Kad je riječ o portfolijima nekvalitetnih kredita za privredna društva, prema potrebi i u zavisnosti od koncentracije nekvalitetnih kredita u sektoru, kreditna institucija treba da razmotri upravljački (individualni) pristup putem osposobljavanja zaposlenih u organizacionoj jedinici za naplatu nekvalitetnih kredita specijalizovanih za određeni sektor. Za preduzetnike i mikro privredna društva trebalo bi da se razmotri pristup koji bi uključivao kombinaciju automatizovanih elemenata i upravljačkog (individualnog) pristupa.
58. Mala i jednostavna kreditna institucija može da uspostavi posebne funkcije za naplatu srazmjerno svojoj veličini, prirodi, složenosti i profilu rizika. Kreditna institucija je dužna da obezbijedi da se uspostavljanjem takvih funkcija spriječi i ukloni sukob interesa pri upravljanju nekvalitetnim kreditima.
59. Mala i jednostavna kreditna institucija, za potrebe proporcionalnosti, umjesto uspostavljanja posebnih tijela za donošenje odluka povezanih sa naplatom nekvalitetnih kredita, može da te poslove organizuje u okviru kreditnih odbora ili odbora za upravljanje rizicima, pod uslovom da ne postoji sukob interesa.

3.2.2 Usklađenost sa životnim ciklusom nekvalitetnih kredita

60. Kreditna institucija treba da obezbijedi organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita kako bi se obezbijedilo da su aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita i kontakt sa dužnikom prilagođeni različitim fazama životnog ciklusa nekvalitetnih kredita¹.
61. Kreditna institucija treba da uspostavi različite organizacione jedinice za nekvalitetne kredite za različite faze životnog ciklusa nekvalitetnih kredita, kao i za različita portfolija, ako je to adekvatno. Sve primjenjive faze naplate treba da dobiju odgovarajuću pažnju i u njih bi trebalo da budu uključeni odgovarajući specijalizovani zaposleni.
62. Kreditna institucija treba da, uzimajući u obzir specifičnosti proizvoda i prirodu dospjelih neplaćenih obaveza, razmotri sljedeće faze životnog ciklusa nekvalitetnih kredita:
 - 1) dospjele neplaćene obaveze u ranoj fazi kašnjenja (dospjele do 90 dana)²: u toku ove faze fokus treba da je na početnom kontaktu sa dužnikom za potrebe rane naplate i prikupljanja informacija kako bi se omogućila detaljna procjena okolnosti dužnika (npr. njegov finansijski položaj, dokumentacija o statusu kredita, status kolaterala, dužina saradnje itd.). Na osnovu vrste izloženosti i kolaterala treba da se konačno utvrdi adekvatna strategija naplate, koja može da uključuje mjere restrukturiranja sa kratkoročnim vremenskim okvirom i koja će se primjenjivati prema potrebi (uključujući tokom tog početnog perioda, kad je to adekvatno) u cilju stabilizacije finansijskog položaja dužnika prije uspostavljanja odgovarajuće strategije naplate. Osim toga, kreditna institucija treba da, kada je to

¹ Navedeno obuhvata i aktivu koja nije razvrstana u nekvalitetne izloženosti, kao što su dospjele neplaćene obaveze u ranoj fazi kašnjenja (≤ 90 dana), restrukturirane izloženosti i stečena aktiva, a imaju važnu ulogu u postupku restrukturiranja nekvalitetnih kredita.

² U zavisnosti od svoje složenosti, izloženosti koje imaju malu vjerovatnoću naplate mogu da budu dio ranih dospjelih neplaćenih obaveza ili jedinica za restrukturiranje nekvalitetnih kredita.

moguće, sagleda mogućnosti za poboljšanje svog položaja, istovremeno uzimajući u obzir prava i interese potrošača (npr. potpisivanjem ugovora o novom kreditu, preuzimanjem postojećeg kolaterala, svođenjem odliva gotovine na najmanju moguću mjeru, preuzimanjem dodatnog kolaterala, ako je dostupan). Posebna politika upravljanja dospelim neplaćenim obavezama treba da sadrži smjernice o ukupnim procedurama i odgovornostima u pogledu nekvalitetnih kredita, uključujući pokretače za prenos izloženosti u organizacionoj jedinici za naplatu nekvalitetnih kredita.

- 2) dospjele neplaćene obaveze preko 90 dana/restrukturiranje: kreditna institucija treba da u ovoj fazi sprovodi i formalizuje planove restrukturiranja sa dužnicima. Planovi restrukturiranja treba da se sprovedu samo ako je kreditna institucija zaključila da dužnik može da izvrši plaćanja. Plan restrukturiranja treba se da prati najmanje jednu godinu, imajući u vidu povećani rizik, prije nego što se restrukturirana izloženost može konačno izdvojiti iz jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita, ako se tokom praćenja ne otkriju dodatni pokretači za klasifikaciju u nekvalitetne kredite.
- likvidacija / naplata duga / sudski postupci / sticanje: ako ne utvrdi održivo rješenje za restrukturiranje zbog finansijskog položaja dužnika ili njegove saradnje, kreditna institucija treba da sprovede analizu troškova i koristi u pogledu različitih mogućnosti likvidacije, uključujući sudske i vansudske postupke, uzimajući u obzir i interese dužnika. Na osnovu te analize kreditna institucija treba da ubrzano nastavi sa sprovođenjem odabrane mogućnosti likvidacije, uz podršku pravnih stručnjaka i stručnjaka za likvidaciju privrednih društava. Kreditna institucija koja se često koristi uslugama eksternih stručnjaka treba da obezbijedi odgovarajuće mehanizme internih kontrola kako bi se obezbijedio djelotvoran i efikasan postupak likvidacije. U tom pogledu posebnu pažnju bi trebalo posvetiti nekvalitetnim kreditima koji su već dugo klasifikovani kao takvi. Posebna politika naplate duga treba da sadrži smjernice o postupcima likvidacije.

63. Upravljanje stečenom aktivom (ili drugom imovinom koja je proizišla iz nekvalitetnih kredita): preuzimanje kolaterala uglavnom počinje nakon neuspješnih postupaka kreditne institucije da na druge načine naplati dospjele iznose. Kreditna institucija treba da utvrdi procedure naplate u pogledu stečene aktive, posebno obuhvatajući korake preuzimanja aktive, procjene vrijednosti kolaterala i prodaju različitih vrsta kolaterala odgovarajućim metodama.

3.2.3 Grupisanje izloženosti

64. Kreditna institucija je dužna da vrši grupisanje izloženosti na osnovu identifikovanih zajedničkih karakteristika kreditnih rizika. Treba da razvije homogene portfolije kako bi se postupci mogli posebno prilagoditi nekvalitetnim kreditima. Kreditna institucija je dužna da razmotri oblikovanje prilagođenih procesa za svaki portfolio, pri čemu bi poseban tim stručnjaka preuzeo svaki od njih. Portfoliji nekvalitetnih kredita treba da se analiziraju vrlo pažljivo, što bi rezultiralo jasno definisanim potportfolijima dužnika. Kreditna institucija treba da za te analize razvije odgovarajuće menadžment informacione sisteme i odgovarajući kvalitet podataka.
65. Popis mogućih kriterijuma odabira za grupisanje nekvalitetnih kredita za retail portfolije naveden je u Dijelu A ovih smjernica.
66. Kada je riječ o portfolijima nekvalitetnih kredita za privredna društva, grupisanje po kategorijama izloženosti ili sektoru (npr. poslovne nepokretnosti, projektno finansiranje izgradnje nepokretnosti, brodogradnja, subjekti koji se bave trgovinom) treba da se smatraju ključnim pokretačem za specijalizaciju organizacionih jedinica za restrukturiranje nekvalitetnih kredita. Te bi portfolije zatim trebalo dodatno raspodijeliti u skladu sa strategijom za nekvalitetne kredite i nivoom finansijskih poteškoća kako bi se obezbijedila odgovarajuća usmjerenost aktivnosti naplate.

3.2.4 Ljudski resursi

67. Kreditna institucija treba da uspostavi odgovarajući organizacioni okvir u odnosu na model poslovanja, uzimajući u obzir rizike, uključujući i rizike koji proizilaze iz nekvalitetnih kredita. U kreditnim institucijama odgovarajuća i srazmjerna pažnja rukovodstva i odgovarajući resursi treba da budu posvećeni procesu naplate nekvalitetnih kredita i internim kontrolama povezanih procesa.
68. Kreditna institucija treba da, na osnovu rezultata samoprocjene kapaciteta u pogledu nekvalitetnih kredita, kako je navedeno u dijelu 2.2.1 ovih smjernica redovno preispituje adekvatnost svojih internih i eksternih resursa za rješavanje nekvalitetnih kredita i da blagovremeno nadoknadi eventualne nedostatke u ljudskim resursima.
69. Kreditna institucija treba da, imajući u vidu da aktivnosti naplate mogu u značajnoj mjeri da optereće njene resurse, razmotri da li je adekvatnije da izabere korišćenje ugovora na određeno vrijeme, internu/esternu eksternalizaciju ili društva za zajednička ulaganja za vršenje aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita. Međutim, za navedene aktivnosti i dalje, u krajnjem, odgovara kreditna institucija.
70. U slučaju eksternalizacije aktivnosti naplate, kreditna institucija postupa u skladu sa propisima kojima se uređuje eksternalizacija.

71. Kreditna institucija treba da razvije odgovarajuće stručne kapacitete koji su potrebni za definisani operativni model nekvalitetnih kredita, uključujući organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita i funkcije interne kontrole.
72. Zaposleni zaduženi za ključne elemente naplate nekvalitetnih kredita treba da raspolazu konkretnim stručnim znanjem i iskustvom u pogledu nekvalitetnih kredita.
73. Kreditna institucija treba da sprovede odgovarajuću obuku posvećenu nekvalitetnim kreditima, uključujući zaštitu potrošača, i da osmisli planove razvoja zaposlenih, radi unapređenja kako bi se unaprijedili stručni kapaciteti.
74. Ako razvoj internih stručnih kapaciteta i infrastrukture nije moguća ili efikasna, organizacionim jedinicama za naplatu nekvalitetnih kredita bi trebalo omogućiti jednostavan pristup kvalifikovanim eksternim resursima (npr. ovlašćenim procjenjivačima imovine, pravnim savjetnicima, stručnjacima za planiranje poslovanja, stručnjacima za pojedinu industriju) ili specijalizovanim društvima za servisiranje nekvalitetnih kredita.
75. Kreditna institucija treba da, u skladu sa sveobuhvatnom strategijom za nekvalitetne kredite i operativnim planom, uvede sistem procjenjivanja koji je prilagođen zahtjevima organizacionih jedinica za naplatu nekvalitetnih kredita. Sistem procjene uglavnom bi trebalo da bude povezan sa kvantitativnim elementima ciljeva kreditne institucije u pogledu nekvalitetnih kredita, ali može da uključuje i kvalitativne elemente (nivo tehničkih sposobnosti u vezi s analizom primljenih finansijskih informacija i podataka, strukturiranje predloga, kvalitet preporuka ili praćenje slučajeva restrukturiranja, kao i efektivne vještine pregovaranja). Kreditna institucija treba da redovno prati rezultate rada zaposlenih koji su zaduženi za naplatu nekvalitetnih kredita i da ih upoređuje sa tim ciljevima na pojedinačnoj osnovi ili na grupnoj osnovi, prema potrebi.
76. Metodologija mjerenja uspješnosti organa upravljanja i relevantnih rukovodilaca treba da uključuje konkretne pokazatelje povezane sa ciljevima koji su definisani u strategiji kreditne institucije za nekvalitetne kredite i operativnom planu. Važnost tih pokazatelja u cjelokupnoj metodologiji za mjerenje uspješnosti treba da bude srazmjerna ozbiljnosti problema nekvalitetnih kredita sa kojim se suočava kreditna institucija.
77. Kreditna institucija treba da podstiče primjenu indikatora ranih upozorenja i pokazatelja u politikama primanja i metodama podsticaja kako bi se obezbijedilo da se efikasno rješavaju moguće poteškoće u plaćanju i da se tako uspješno smanje povećanja nekvalitetnih kredita.

3.2.5 Tehnički resursi

78. Kreditna institucija treba da obezbijedi da se svi podaci povezani sa nekvalitetnim kreditima centralno skladište u pouzdane i sigurne IT sisteme, da budu potpuni i ažurirani tokom cijelog procesa naplate nekvalitetnih kredita.
79. Odgovarajuća tehnička infrastruktura treba da organizacionim jedinicama za naplatu nekvalitetnih kredita omogući:
 - 1) pristup svim relevantnim podacima i dokumentima, uključujući:
 - informacije o trenutnim nekvalitetnim kreditima i dužnicima sa dospjelim neplaćenim obavezama u ranoj fazi kašnjenja (≤ 90 dana), uključujući automatska obavještenja;
 - informacije o izloženostima, kolateralu i jemstvu povezanim sa dužnikom ili povezanim klijentima;
 - alate za praćenje sa aplikativnim sposobnostima praćenja uspješnosti i opravdanosti restrukturiranja;
 - status aktivnosti naplate i interakcije sa dužnicima, kao i pojedinosti o dogovorenim mjerama restrukturiranja;
 - stečenu aktivu, prema potrebi;
 - praćenje novčanog toka kredita i kolaterala;
 - izvore informacija i potpunu dokumentaciju;
 - prema potrebi, pristup centralnim kreditnim registrima, registrima nepokretnosti i drugim spoljnim izvorima podataka;
 - 2) efikasnu obradu i praćenje aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita, uključujući:
 - automatizovane radne procese tokom cijelog životnog ciklusa nekvalitetnih kredita;
 - automatizovan proces praćenja statusa kredita, obezbjeđujući pravilno označavanje nekvalitetnih kredita i restrukturiranih izloženosti;
 - uključene indikatore ranog upozorenja;
 - automatizovano kvantitativno izvještavanje tokom cijelog životnog ciklusa nekvalitetnih kredita kao osnov za analize koje je potrebno dostaviti rukovodstvu organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita, organu upravljanja i drugim relevantnim rukovodiocima, kao i Centralnoj banci,

- analize uspješnosti aktivnosti naplate koje sprovode organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita, timovi i stručnjaci (npr. stopa oporavka/uspjeha, informacije o obnavljanju izloženosti, opravdanost ponuđenih opcija restrukturiranja, stopa naplate u gotovini, istorijske analize stopa oporavka, stopa ispunjenih obećanja u pozivnom centru itd.),
 - praćenje razvoja portfolija, potportfolija, spisak ukupnih dužnika i pojedinačnih dužnika;
- 3) definisanje, analizu i mjerenje nekvalitetnih kredita i povezanih dužnika:
- prepoznavanje nekvalitetnih kredita i mjerenje obezvređenja vrijednosti,
 - sprovođenje odgovarajućih analiza portfolija nekvalitetnih kredita i skladištenje rezultata za svakog dužnika,
 - podrška pri procjeni ličnih podataka dužnika, njegovog finansijskog položaja i sposobnosti plaćanja, najmanje za dužnike koji nisu složeni,
 - izračunavanje neto sadašnje vrijednosti i efekta svake opcije restrukturiranja i/ili mogućeg plana restrukturiranja na kapitalni položaj kreditne institucije u okviru važećeg propisa (npr. zakona kojim se uređuje izvršenje i obezbjeđenje, stečaj i sl.) za svakog dužnika.
80. Adekvatnost tehničke infrastrukture, uključujući kvalitet podataka, treba da redovno procjenjuje interna ili eksterna revizije.

3.3 Sistem internih kontrola

81. Organ upravljanja treba da prati adekvatnost i efektivnost sistema internih kontrola. Treba utvrditi efektivne i efikasne procese interne kontrole za naplatu nekvalitetnih kredita kako bi se obezbijedila potpuna usklađenost strategije za nekvalitetne kredite i operativnog plana s jedne strane, odnosno poslovne strategije kreditne institucije (uključujući strategiju za nekvalitetne kredite i operativni plan) i sklonost preuzimanju rizika s druge strane.
82. Organ upravljanja treba da redovno sagledava izvještaje o upravljanju nekvalitetnim kreditima, koji sadrži utvrđene nedostatke, kao i povezane relevantne rizike, procjenu efekta, preporuke i korektivne mjere koje treba preduzeti.
83. Rukovodioci kontrolnih funkcija, treba redovno da izvještavaju organe upravljanja, kako bi se blagovremeno skrenula pažnja na konkretne događaje koji bi mogli imati uticaja na kreditnu instituciju.
84. Organ upravljanja treba da prati nalaze kontrolnih funkcija i da blagovremeno i efektivno i da zahtijeva da se sprovedu odgovarajuće korektivne aktivnosti i za te potrebe bi trebalo uspostaviti adekvatne procedure za praćenje nalaza i preduzetih korektivnih mjera.
85. Kontrolne funkcije bi trebalo da uključuju sve tri linije odbrane. Uloge različitih uključenih funkcija trebalo bi da se jasno raspodijele i dokumentuju kako bi se izbjegle praznine ili preklapanja. Organ upravljanja treba redovno da bude izvještavan o ključnim ishodima aktivnosti druge i treće linije i definisanih mjera ublažavanja, kao i o napretku u pogledu tih potreba.
86. Veća i složenija kreditna institucija, tokom sprovođenja kontrole, treba da primjenjuje sve tri linije odbrane. Druga linija odbrane ne mora da bude posvećena isključivo nekvalitetnim kreditima i može je sprovoditi služba (kontrola) zadužena za kreditni rizik.
87. Manje i manje složene kreditne institucije, prilikom uspostavljanja internih kontrola, ne moraju da raspolažu sa sve tri linije odbrane posvećene nekvalitetnim kreditima, ali moraju da obezbijede uspješno ublažavanje mogućih sukoba interesa.

3.3.1 Kontrola prve linije odbrane

88. Kreditna institucija treba da obezbijedi utvrdi procedure i procese za organizacione jedinice, a naročito za organizacionu jedinicu za naplatu nekvalitetnih kredita, za upravljanje rizicima u kontekstu naplate nekvalitetnih kredita (prva linija odbrane).
89. Kreditna institucija, kako bi obezbijedila sprovođenje odgovarajućih kontrolnih mehanizama, treba da uspostavi interne politike za naplatu nekvalitetnih kredita. Rukovodioci organizacionih jedinica odgovorni su za sprovođenje navedenih internih politika, kao i njihovu implementaciju u IT procedure. U Dijelu ovih smjernica navedeni su ključni elementi politika povezanih sa nekvalitetnim kreditima koje treba sprovesti u kreditnim institucijama.

3.3.2 Kontrola druge linije odbrane

90. Kreditna institucija treba da obezbijedi da se kontinuirano sprovodi kontrola primjene procedura za upravljanje nekvalitetnim kreditima (druga linija odbrane). Funkciji druge linije odbrane koja je nezavisna u odnosu na funkcije koje sprovode poslovne aktivnosti, uključujući organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita,

treba obezbijediti dodatne resurse, kao i odgovarajući broj kvalifikovanih zaposlenih. Kvalifikacije zaposlenih trebalo bi da se kontinuirano procjenjuju, pa bi, prema potrebi, bilo neophodno organizovati obuku.

91. Druga linija odbrane kontroliše način na koji organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita sprovede mjere upravljanja rizicima i treba da se posebno fokusira na:
- 1) praćenje i mjerenje rizika povezanih sa nekvalitetnim kreditima na detaljnoj i agregatnoj osnovi, između ostalog, s obzirom na adekvatnost internog/regulatornog kapitala;
 - 2) preispitivanje uspješnosti cjelokupnog operativnog modela nekvalitetnih kredita, kao i njegovih elemenata (npr. rukovodstvo/zaposleni organizacione jedinice za naplatu nekvalitetnih kredita, aranžmani eksternalizacije, ciljevi smanjenja nekvalitetnih kredita i mehanizmi ranog upozorenja);
 - 3) obezbjeđivanje kvaliteta tokom obrade kredita koji se odnosi na nekvalitetne kredite, praćenja/izvještavanja (internog i eksternog), restrukturiranja, obezvredjenja vrijednosti, otpisa, vrednovanja kolaterala i izvještavanja o nekvalitetnim kreditima (za ispunjavanje navedene uloge funkcije druge linije treba da imaju dodatna ovlašćenja za prethodnu intervenciju pri sprovođenju pojedinačnih rješenja za naplatu);
 - 4) preispitivanje usklađenosti procesa povezanih sa nekvalitetnim kreditima, sa internim politikama i eksternim smjernicama, prije svega u vezi sa klasifikacijom nekvalitetnih kredita, sprovođenjem umanjenja vrijednosti i rezervisanja, otpisom, procjenom vrijednosti kolaterala, restrukturiranjem i modelima ranog upozorenja.
92. Kontrolne funkcije treba da objezbjeđuju smjernice za kreiranje i preispitivanje politika i procesa povezanih sa nekvalitetnim kreditima i za kontrole koje se uspostavljaju u svim organizacionim jedinicama za restrukturiranje nekvalitetnih kredita.

3.3.3 Kontrola treće linije odbrane

93. Funkcija interne revizije, trebalo bi da ima dovoljno stručnog znanja o rešavanju (naplati) nekvalitetnih kredita da bi mogla da sprovodi svoje aktivnosti povremene kontrole efikasnosti i efektivnosti za nekvalitetne kredite, uključujući kontrole prve i druge linije (treća linija odbrane).
94. Funkcija interne revizije sprovodi redovne procjene radi praćenja poslovanja u skladu sa internim politikama povezanim sa nekvalitetnim kreditima (vidjeti Dio D), što uključuje i nasumične i nenajavljene kontrole i preglede kreditne dokumentacije.
95. Kreditna institucija treba da, pri utvrđivanju učestalosti, područja primjene i obima kontrola koje je potrebno sprovesti, uzme u obzir iznos nekvalitetnih kredita i da li su u toku nedavnih revizija otkrivene znatne nepravilnosti i nedostaci.
96. Na osnovu rezultata svojih kontrola funkcija interne revizije bi trebalo da da preporuke organu upravljanja i pritom mu skrene pažnju na moguća poboljšanja.

3.4 Praćenje nekvalitetnih kredita i aktivnosti naplate nekvalitetnih kredita

97. Sistemi praćenja treba da budu zasnovani na ciljevima u pogledu nekvalitetnih kredita koja su odobrena u strategiji za nekvalitetne kredite i povezanom operativnom planu, koji se zatim prenose na operativne ciljeve jedinica za restrukturiranje nekvalitetnih kredita, sa sistemom povratnih informacija za određivanje cijene kreditnog rizika i rezervisanje. Potrebno je da se razvije povezani okvir ključnih pokazatelja uspješnosti (KPI) kako bi se organu upravljanja i drugim relevantnim rukovodiocima omogućilo mjerenje napretka.
98. Kreditna institucija treba da definiše i prati ključne indikatore uspješnosti (KPI) povezane sa nekvalitetnim kreditima, koji treba da uključuju, između ostalog (vidjeti i Dio B ovih smjernica):
- 1) pokazatelje nekvalitetnih kredita;
 - 2) angažman dužnika i prikupljanje gotovine;
 - 3) aktivnosti naplate;
 - 4) aktivnosti likvidacije;
 - 5) ostalo (npr. stavke bilansa uspjeha povezane sa nekvalitetnim kreditima, stečena aktiva, aktivnosti eksternalizacije).

3.4.1 Pokazatelji nekvalitetnih kredita

99. Kreditna institucija treba da u svojim knjigama pažljivo prati relativne i apsolutne nivoe nekvalitetnih kredita i restrukturiranih izloženosti, kao i stečenu aktivu (ili drugu imovinu koja proizilazi iz aktivnosti povezanih sa nekvalitetnim kreditima) i dospjele nenaplaćene obaveze koje kasne kraće od 90 dana.
100. Kreditna institucija treba da takve aktivnosti praćenja izvršava na nivou transakcije/dužnika i, prema potrebi, na nivou portfolija ili potportfolija, uzimajući u obzir aspekte kao što su poslovna linija, segment dužnika,

geografsko područje, proizvodi, rizik koncentracije, nivo kolateralizacije i vrsta datog kolaterala te mogućnost otplate duga.

101. Kreditna institucija treba da obezbijedi praćenje nivoa obezvređenja nekvalitetnih kredita kako bi se organu upravljanja mogle pružiti sveobuhvatne informacije o pokrivenosti. Analiza treba da uključi podatke na agregatnoj osnovi i na nivoima različitih portfolija nekvalitetnih kredita. Prilikom odabira portfolija nekvalitetnih kredita treba uzeti u obzir aspekte kao što su vrsta izloženosti, uključujući obezbijeđene/neobezbijeđene, vrstu kolaterala i jemstava, geografsko područje, broj godina od klasifikacije nekvalitetnih kredita, vrijeme naplate te upotrebu pristupa trajnosti poslovanja (engl. *going concern*) i prestanka poslovanja (engl. *gone concern*). Treba da se prate i trendovi pokrivenosti, a smanjenja je potrebno obrazložiti.
102. Kreditna institucija treba da odredi referentne pokazatelje vezane za odnos nekvalitetnih kredita i pokrivenosti u odnosu na dostupne pokazatelje za uporedive kreditne institucije kako bi organu upravljanja dostavile jasan prikaz položaja konkurenata i moguće nedostatke.
103. Kreditna institucija treba da prati svoja odstupanja od budžeta kako bi organ upravljanja mogao da razumije pokretače za značajna odstupanja od plana.
104. Ključni podaci o povećanju i smanjenju nekvalitetnih kredita treba da se uključe u povremena izvještavanja prema organu upravljanja, uključujući prenose sa nekvalitetnih kredita ili na njih, nekvalitetne restrukturirane izloženosti, nekvalitetne kredite u probnom periodu, kvalitetne restrukturirane izloženosti (engl. *performing forborne exposures*) i dospjele neplaćene obaveze (engl. *early arrears*) koje kasne ≤ 90 dana.
105. Kreditna institucija treba da razmotri potencijalni benefit od uspostavljanja migracionih matrica za praćenje priliva izloženosti u kategoriju nekvalitetnih kredita ili njihovog odliva iz te kategorije.
106. Kreditna institucija treba da na mjesečnoj osnovi procjenjuje stope migracije i kvalitet kvalitetnih izloženosti kako bi mogla da odredi i pravovremeno preduzme prioritetne mjere za sprečavanje pogoršanja kvaliteta portfolija. Migracione matrice mogu dodatno da se raščlane prema vrsti izloženosti (stambeni krediti, potrošački krediti, specijalizovano finansiranje izgradnje nepokretnosti), poslovnoj jedinici ili drugim potportfolijima kako bi se utvrdilo da li se pokretač za migracije može pripisati određenom potportfoliju.
107. Kreditna institucija, u svojim aktivnostima praćenja, treba da koristi interne informacije (npr. informacije dobijene iz internih rejting sistema) i eksterne informacije (npr. informacije dobijene od agencija za kreditni rejting, specijalizovanih istraživanja sektora ili makroekonomskih pokazatelja za konkretna geografska područja) i treba da upućuju na određeni trenutak ili period posmatranja. U Dijelu C ovih smjernica navedeni su primjeri internih i eksternih informacija.

3.4.2 Angažman dužnika i prikupljanje gotovine

108. Nakon uspostavljanja organizacionih jedinica za naplatu nekvalitetnih kredita potrebno je da se uspostave ključne mjere operativne uspješnosti kako bi se procijenila efikasnost tih jedinica ili zaposlenih u odnosu na prosječnu uspješnost i/ili standardne referentne pokazatelje. Ako takvi pokazatelji ne postoje ili nijesu dostupni, ključne mjere operativne uspješnosti treba da se prate kroz upoređivanje stvarnih rezultata u odnosu na ciljeve postavljene u operativnom planu kreditne institucije u pogledu nekvalitetnih kredita.

3.4.3 Aktivnosti restrukturiranja

109. Kreditna institucija treba da, u cilju uklanjanja ili ograničavanja efekta nekvalitetnih kredita, istraži mogućnosti odobravanja mjera restrukturiranja.
110. Kreditna institucija treba da prati dva aspekta aktivnosti restrukturiranja: efikasnost i efektivnost.
111. Glavni cilj mjera restrukturiranja treba da bude povratak dužnika u održivog redovno stanje otplate (engl. *sustainable performing repayment status*), uzimajući u obzir dospjeli iznos duga i svođenje očekivanih gubitaka na najmanju moguću mjeru. U tim ciljevima bi trebalo da se uzme u obzir važnost obezbijeđivanja pravednog postupanja sa potrošačima i usklađenost sa svim primjenjivim propisima o zaštiti potrošača. Kreditna institucija treba da prati aktivnosti restrukturiranja kako bi obezbijedila da se ne primjenjuju zbog odlaganja obezvređenja vrijednosti ili procjene da je izloženost nenaplativa. Praćenje treba da obuhvati restrukturiranja u odnosu na kvalitetne i nekvalitetne kredite.

3.4.4 Aktivnosti likvidacije

112. Kreditna institucija bi trebalo da riješi problem nekvalitetnih kredita čak iako se vezano za restrukturiranje ne može naći nijedno održivo rješenje. To rješavanje može da uključi pokretanje pravnih postupaka, sticanje

imovine, zamjenu duga za imovinu ili kapital, prodaju kreditnih potraživanja, prenos društvu za upravljanje imovinom ili sekjuritizaciju.

- 113. Kreditna institucija treba da prati aktivnosti likvidacije kako bi mogla da donosi informisane odluke o strategijama i politikama.
- 114. Kreditna institucija treba da prati prodaje i cijene realizovanih prodaja/prenosa u poređenju sa neto knjigovodstvenim vrijednostima.
- 115. Kreditna institucija treba da prati obim predmeta, kao i stope naplate u okviru tih predmeta. U tom kontekstu uspješnost bi trebalo da se mjeri u odnosu na postavljene ciljeve, u smislu broja mjeseci/godina od pokretanja postupka i gubitaka za kreditnu instituciju. Prilikom praćenja stvarne stope gubitka od kreditne institucije se očekuje da za svaki kreditni portfolio razvije istorijsku seriju kako bi dokazala pretpostavke primijenjene za potrebe reproccjene obezvrjeđenja vrijednosti i sprovođenja testiranja otpornosti na stres.
- 116. Kreditna institucija treba da, za izloženosti obuhvaćene kolateralom ili nekom drugom vrstom garancije (jemstva), prati period koji je potreban za unovčavanje kolaterala ili protestovanje garancije (jemstva). Kreditna institucija treba da prati i korektivne faktore u okviru prisilnih prodaja nakon likvidacije i kretanja na određenim tržištima (npr. tržištima nepokretnosti) kako bi zauzela stav o mogućim stopama naplate.
- 117. Praćenje stopa naplate putem postupka izvršenja i drugih pravnih postupaka treba da je od pomoći kreditnoj instituciji da pouzdano procijeni da li će odluka o izvršenju dovesti do veće neto sadašnje vrijednosti nego u slučaju odabira opcije restrukturiranja. Podaci o stopama naplate iz postupka izvršenja treba da budu praćeni kontinuirano i da budu uključeni u moguće izmjene strategija kreditnih institucija za upravljanje naplatom duga / portfolijima prinudne naplate.
- 118. Kreditna institucija treba da prati i prosječno trajanje nedavno završenih postupaka, kao i prosjek naplaćenih iznosa (uključujući povezane troškove naplate) u okviru tih postupaka.
- 119. Kreditna institucija treba da pažljivo prati slučajeve zamjene duga za imovinu ili kapital dužnika, najmanje primjenom pokazatelja obima prema vrsti imovine, i da obezbijede usklađenost sa svim ograničenjima iz relevantnih propisa u odnosu na te transakcije. Primjena tog pristupa kao mjere restrukturiranja treba da se podrži odgovarajućim poslovnim planom i ograniči na imovinu u pogledu koje kreditna institucija raspolaže dodatnim stručnim kapacitetima, a stanje na tržištu realno omogućava izdvajanje utvrđene vrijednosti imovine u kratkom ili srednjem roku. Kreditna institucija treba da obezbijedi da procjenu vrijednosti imovine sprovede kvalifikovani i iskusni procjenjivači.

3.4.5 Ostale stavke koje je potrebno pratiti

- 120. Kreditna institucija treba da prati iznos prihoda od kamata od nekvalitetnih kredita i da o njemu izvještavaju svoje organe upravljanja. Osim toga, potrebno je da se razlikuju stvarno primljena plaćanja kamata na nekvalitetne kredite od onih koja nijesu primljena. Potrebno je da se prate i kretanja obezvrjeđenja vrijednosti i rezervacija za gubitke i sa njima povezanih pokretača.
- 121. Ako je sticanje dio strategije kreditne institucije za nekvalitetne kredite, potrebno je da se prati i obim, dospelost, pokrivenost obezvrijeđenom vrijednošću i kretanja u stečenoj imovini (ili drugoj imovini koja proističe iz nekvalitetnih kredita) na adekvatnom nivou granularnosti kako bi se uzeli u obzir najvažniji oblici imovine. Potrebno je pratiti prinos stečene imovine u odnosu na unaprijed definisani poslovni plan i o njemu izvještavati organ upravljanja i nadležne rukovodioce na agregatnoj osnovi.

IV. Restrukturiranje

- 122. Cilj mjera restrukturiranja treba da bude povratak dužnika u održivo stanje plaćanja, uzimajući u obzir dospjeli iznos duga i svođenjem očekivanih gubitaka na najmanji mogući nivo.
- 123. Kreditna institucija treba da, prilikom odlučivanja o koracima ili mjerama restrukturiranja koje će da se sprovedu, uzme u obzir interes potrošača i da poštuje propise o zaštiti potrošača.
- 124. Kreditna institucija treba da prati efikasnost i efektivnost aktivnosti restrukturiranja.

4.1 Mjere restrukturiranja i njihova održivost

- 125. Kreditna institucija treba da razmotri primjenu kombinacije različitih mjera restrukturiranja, uključujući kratkoročne i dugoročne periode u skladu sa prirodom i strukturom dospijuća kreditnih izloženosti. Kreditna institucija treba da razmotri popis mjera restrukturiranja iz Dijela E ovih smjernica.

126. Kreditna institucija treba da primjenjuje mjere restrukturiranja za periode kraće od dvije godine (jedne godine u slučaju finansiranja projekata i izgradnje poslovnih nepokretnosti), pri čemu se takve mjere ne odnose na restrukturiranje neizmirenih dospjelih neplaćenih obaveza, osim ako se te mjere kombinuju sa mjerama restrukturiranja u trajanju dužem od dvije godine.
127. Kreditna institucija treba da razmotri mjere restrukturiranja za period od najviše dvije godine (i, kad je to adekvatno, za druge mjere restrukturiranja) ako dužnik ispunjava sljedeće kriterijume:
- a) dužnik je u situaciji koja je prouzrokovana događajem koji je izazvao privremene poteškoće u pogledu likvidnosti. Potrebno je formalno pokazati na osnovu jasnih dokaza da će se prihodi dužnika u kratkom roku oporaviti u potpunosti ili u najvećem dijelu, ili potkrijepiti zaključak kreditne institucije da rješenje dugoročnog restrukturiranja nije bilo moguće zbog privremenih finansijskih poteškoća opšte prirode ili specifičnih za dužnika. Oblik dokaza u tom pogledu trebao bi da odgovara prirodi, strukturi dospijea i vrijednosti predmetne kreditne izloženosti;
 - b) dužnik je prije događaja ispunjavao svoje ugovorne obaveze;
 - c) dužnik je jasno pokazao spremnost na saradnju sa kreditnom institucijom.
128. Uslovima za mjere restrukturiranja iz ugovora kreditnoj instituciji treba da se obezbijedi pravo na preispitivanje dogovorenih mjera restrukturiranja ako se stanje dužnika poboljša i zbog toga se mogu primijeniti povoljniji uslovi za kreditnu instituciju (u pogledu restrukturiranja ili izvornih ugovornih uslova). U tom cilju u ugovoru bi trebalo da se navedu konkretne promjene mjera restrukturiranja koje se mogu primijeniti kao posljedica određenih poboljšanja stanja dužnika. Kreditna institucija treba da razmotri uključivanje strogih posljedica (kao što je zahtjev za dodatnim kolateralom) u ugovorne uslove za dužnike koji ne ispunjavaju odredbe sporazuma o restrukturiranju.

4.1.1 Održivo i neodrživo restrukturiranje

129. Kreditna institucija treba da razlikuje održive mjere restrukturiranja koje doprinose smanjenju izloženosti dužnika i neodržive mjere restrukturiranja.
130. Kreditna institucija treba da razmotri sljedeće faktore prilikom procjene održivosti mjera restrukturiranja:
- a) kreditna institucija može da dokaže (na osnovu objektivnih dokaza koji se mogu provjeriti) da dužnik ima kapaciteta za mjeru restrukturiranja, odnosno da se očekuje cjelokupna otplata;
 - b) rješavanje dospjelih neizmirenih obaveza većim je dijelom ili u potpunosti uzeto u obzir i očekuje se znatno smanjenje dospjelih neplaćenih obaveza u bilansu dužnika u srednjem ili dugom roku;
 - c) u slučajevima u kojima su prethodno odobrene mjere restrukturiranja, uključujući sve prethodne mjere restrukturiranja razmatrane dugoročno, kreditna institucija treba da obezbijedi da se sprovedu dodatne interne kontrole kako bi se garantovalo da to naknadno restrukturiranje ispunji kriterijume održivosti navedene u nastavku. Navedene kontrole bi trebalo da minimalno uključe obavezno prethodno obavješćavanje funkcije kontrole rizika o tim slučajevima. Osim toga, potrebno je zatražiti i izričitu saglasnost relevantnog višeg tijela za donošenje odluka;
 - d) kratkoročne mjere restrukturiranja primjenjuju se privremeno i kreditna institucija može na osnovu objektivnih dokaza koji se mogu provjeriti pokazati da je dužnik sposoban da otplati izvorni ili izmijenjeni iznos sa punim iznosom glavnice i kamata počevši od datuma isteka kratkoročnih privremenih mjera;
 - e) mjera za posljedicu nema više uzastopnih mjera restrukturiranja odobrenih za istu izloženost.
131. Procjena održivosti treba da se zasniva na finansijskim karakteristikama dužnika i mjeri restrukturiranja koju treba odobriti u tom trenutku. Procjena održivosti treba da se sprovede bez obzira na generator restrukturiranja. Različiti su generatori mjera restrukturiranja, među ostalima, situacija u kojoj dužnik iskorišćava klauzulu o restrukturiranju iz ugovora, bilateralni pregovori o restrukturiranju između dužnika i kreditne institucije i javni program restrukturiranja koji se omogućava svim dužnicima u određenoj situaciji.

4.2 Dobre prakse vezane za postupak restrukturiranja

4.2.1 Politika restrukturiranja

132. Kreditna institucija treba da razvije politiku aktivnosti restrukturiranja, koja bi trebalo da obuhvati:
- a) procese i procedure za odobravanje mjera restrukturiranja, uključujući odgovornosti i donošenje odluka;
 - b) opis dostupnih mjera restrukturiranja, uključujući one navedene u ugovorima;
 - c) zahtjeve za informacijama potrebne za procjenu održivosti mjera restrukturiranja;
 - d) dokumentaciju o odobrenim mjerama restrukturiranja;
 - e) procese i pokazatelje za praćenje efikasnosti i efektivnosti mjera restrukturiranja.
133. Kreditna institucija treba da redovno preispituje svoje politike i opcije restrukturiranja na osnovu grupnog praćenja rezultata različitih mjera restrukturiranja, uključujući i ispitivanje mogućih uzroka i slučajeva ponovnog nastanka statusa neizmirenja obaveza.

4.2.2 Efikasnost i efektivnost aktivnosti restrukturiranja

134. Kreditna institucija treba da prati kvalitet restrukturiranja kako bi obezbijedila da se ne primjenjuje zbog odlaganja procjene da je izloženost nenaplativa. Praćenje bi trebalo da obuhvati aktivnosti restrukturiranja koje se odnose i na kvalitetne i na nekvalitetne kredite i da se razlikuje u zavisnosti od vrste mjera i portfolija restrukturiranja.
135. Kreditna institucija treba da mjeri efikasnost procesa odobrenja mjera restrukturiranja, odnosno da prati trajanje postupka donošenja odluka i obim mjera restrukturiranja u svakoj fazi postupka odobravanja.
136. Kreditna institucija treba da prati efektivnost odobrenih mjera restrukturiranja. U okviru navedenog praćenja potrebno je da mjeri uspješnost mjere restrukturiranja i da li su ispunjene izmijenjene ugovorne obaveze dužnika i da li je izloženost kvalitetna. Potrebno je da se koriste sljedeći pokazatelji u odnosu na portfolio i vrstu mjere restrukturiranja:
- a) stopa oporavka restrukturiranih izloženosti i stopa reklasifikacije izloženosti u nekvalitetne: kreditna institucija treba da sprovede analizu istorije i prati ponašanje restrukturiranih izloženosti od datuma izmjene kako bi se utvrdila stopa oporavka. Tu bi analizu trebalo sprovedi odvojeno za izloženosti oporavljene uz mjere restrukturiranja i oporavljene bez mjera restrukturiranja;
 - b) stopa naplate u gotovini: kreditna institucija treba da prati gotovinu naplaćenu u sklopu restrukturiranih izloženosti;
 - c) otpis: ako odobravanje mjere restrukturiranja dovodi do djelimičnog otpisa, kreditna institucija treba da zabilježi i prati te izloženosti u odnosu na odobreni proračun gubitaka. Gubitak neto sadašnje vrijednosti vezan za odluku o otpisu nenadoknadive izloženosti trebalo bi da se prati u odnosu na stopu oporavka.
137. Kreditna institucija treba da prati pokazatelje vezane za aktivnosti restrukturiranja uz primjenu smislene analize koja bi mogla da uključuje vrstu i trajanje dospjelih neplaćenih obaveza, vrstu izloženosti, vjerovatnoću naplate, veličinu izloženosti ili ukupan iznos izloženosti jednog dužnika ili grupe povezanih lica, kao i broj odobrenih mjera restrukturiranja primijenjenih u prošlosti.

4.2.3 Procjena dužnikove kreditne sposobnosti

138. Kreditna institucija treba da, prije odobravanja bilo kakvih mjera restrukturiranja, procijeni dužnikovu kreditnu sposobnost. To bi trebalo da uključi adekvatnu procjenu finansijskog stanja dužnika na osnovu dovoljno informacija i uzimajući u obzir relevantne faktore kao što su sposobnost servisiranja duga i cjelokupna zaduženost dužnika ili imovine/projekta.

4.2.4 Standardizovani proizvodi restrukturiranja šema odlučivanja

139. Kreditna institucija treba da prilikom odobravanja restrukturiranja raspolaže odgovarajućim politikama i procedurama koje sadrže održiva rješenja za dužnika. Grupisanje izloženosti u portfolije treba da bude sadržano u navedenim politikama i procedurama kako bi se omogućilo kreditnoj instituciji da donese različite mjere restrukturiranja za različite segmente dužnika i njima prilagode mjere.
140. Kreditna institucija treba da utvrdi šemu odlučivanja i standardizovanih mjera restrukturiranja za portfolije homogenih dužnika sa manje složenim izloženostima, kao podrška prilikom utvrđivanja i sprovođenja adekvatnih i održivih strategija restrukturiranja za određene portfolije dužnika na dosljedan način i na osnovu odobrenih kriterijuma.

4.2.5 Poređenje sa drugim mogućnostima restrukturiranja nekvalitetnih kredita

141. Kreditna institucija treba da primjenjuje pristup neto sadašnje vrijednosti za utvrđivanje adekvatne i najodrživije mogućnosti restrukturiranja za različite okolnosti dužnika, imajući u vidu pravedno postupanje sa potrošačem, pa treba da uporedi neto sadašnju vrijednost odabrane mjere restrukturiranja sa neto sadašnjom vrijednošću preuzimanja kolaterala i drugih dostupnih mogućnosti likvidacije. Parametri primijenjeni u obračunu, kao što su predviđeni period za likvidaciju, diskontna stopa, trošak kapitala i trošak likvidacije, treba da se zasnivaju na utvrđenim empirijskim podacima.

4.2.6 Ciljevi i praćenje restrukturiranja

142. Kreditna institucija treba da obezbijedi da ugovori i dokumenta o restrukturiranju treba da sadrže jasno definisan raspored postizanja ciljeva dužnika u kojem su navedeni svi ciljevi koje dužnik mora postići kako bi otplatio izloženost u toku trajanja ugovornog perioda. Ciljevi bi trebalo da budu izvodljivi i dovoljno konzervativni i treba da uzmu u obzir moguća pogoršanja finansijskog položaja dužnika. Efikasnost dužnika koji je u postupku restrukturiranja, uključujući njegovo poštovanje svih ugovorenih ciljeva, treba pažljivo da

prati organizaciona jedinica za naplatu nekvalitetnih kredita odgovorna za odobravanje restrukturiranja, najmanje u toku vremena trajanja probnog perioda.

V. PRIZNAVANJE NEKVALITETNIH KREDITA

- 143.** U ovom dijelu se utvrđuju ključni elementi upravljanja i poslovanja vezani sa priznavanjem nekvalitetnih kredita.

5.1 Kriterijum kašnjenja

- 144.** Kreditna institucija treba da prizna izloženosti kao dospjele u skladu sa članom 197 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.

5.2 Naznake vjerovatnoće da dužnik neće u potpunosti podmiriti svoje obaveze

- 145.** Kreditna institucija treba da prizna malu vjerovatnoću izmirenja izloženosti i utvrdi naznake vjerovatnoće da dužnik neće u potpunosti podmiriti svoje obaveze u skladu sa članom 197 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.
- 146.** Kreditna institucija treba da prati dužnikovu sposobnost otplate. U slučaju korporativnih dužnika sposobnost bi trebalo ocijeniti najmanje jednom godišnje i na ključne datume izvještavanja na koje su dostupni finansijski podaci. Kreditna institucija treba blagovremeno da prikuplja najnovije finansijske informacije od korporativnih dužnika. Ako dužnik ne dostavi navedene informacije ili ih dostavi sa neopravdanim zakašnjenjem, to će se smatrati negativnim signalom u pogledu njegove kreditne sposobnosti. U slučaju dužnika koji nijesu privredna društva, kreditna institucija treba da prati uspješnost otplate i moguće znakove finansijskih poteškoća koje bi mogle uticati na sposobnost otplate. Za dužnike sa liste za posebno praćenje ili sa slabim rejtingom potrebno je da se učestalije sprovode postupci preispitivanja, u zavisnosti od važnosti, portfolija i finansijskog stanja dužnika. Redovno preispitivanje dužnikovih sposobnosti za otplatu duga treba da se primjenjuje i na kredite sa jednokratnom otplatom glavnice zato što ti krediti predstavljaju veći rizik od kredita koji podliježu redovnoj amortizaciji zato što kontinuirano dužnikovo plaćanje dospjelih kamata nije dovoljan razlog za pretpostavku da će se izvršiti konačna otplata kredita.

5.3 Restrukturiranje i status kvalitetnih izloženosti

5.3.1 Restrukturiranje

- 147.** Kreditna institucija treba da, za potrebe sprovođenja mjera restrukturiranja, bude u mogućnosti da u ranoj fazi otkrije naznake mogućih budućih finansijskih poteškoća. Da bi to bilo izvodljivo, procjena finansijskog stanja dužnika ne bi trebalo da bude ograničena samo na izloženosti sa očiglednim znakovima finansijskih poteškoća. Procjena finansijskih poteškoća treba da se sprovede i za izloženosti u pogledu kojih dužnik nije suočen sa očiglednim finansijskim poteškoćama, ali za koje su se znatno promijenili uslovi na tržištu tako da bi mogli uticati na dužnikovu sposobnost otplate (npr. krediti sa jednokratnom otplatom glavnice čija otplata zavisi od prodaje nepokretnosti ili krediti u stranoj valuti).
- 148.** Procjena bilo kojih finansijskih poteškoća dužnika treba da se zasniva samo na finansijskom položaju dužnika, bez uzimanja u obzir kolaterala ili bilo kakvih jemstava trećih strana. Kreditna institucija treba da, prilikom procjene finansijskih poteškoća dužnika, razmotri najmanje sljedeće oborive pretpostavke:
- a) dužnik/izloženost je u kašnjenju više od 30 dana tokom tri mjeseca prije izmjene ili refinansiranja;
 - b) povećanje vjerovatnoće nastanka statusa neizmirenja obaveza na osnovu internog rejtinga dužnika dodijeljenog od strane kreditne institucije tokom tri mjeseca prije izmjene ili refinansiranja;
 - c) uključivanje na listu posebnog praćenja tokom tri mjeseca prije izmjene ili finansiranja.
- 149.** Izloženosti ne bi trebalo da se identifikuju kao restrukturirane ako se ustupci sprovode za dužnike koji nemaju finansijske poteškoće. Kreditna institucija treba da na osnovu detaljne finansijske procjene razlikuje refinansiranja ili obnavljanja odobrena dužnicima koji nemaju finansijske poteškoće i mjere restrukturiranja.
- 150.** Odobravanje novih uslova kao što je nova kamatna stopa, povoljnija od stope koju bi dobili dužnici sličnog rizičnog profila, može se smatrati naznakom takvog ustupka ako kreditna institucija utvrdi da su razlog za novu stopu finansijske poteškoće sa kojima se dužnik suočava. Odobravanje povoljnijih novih uslova od onih koji se primjenjuju na tržištu ne bi se trebalo da se smatra preduslovom za utvrđivanje ustupaka, a time i restrukturiranja. Ako dužnik ima finansijske poteškoće, promjena uslova u skladu sa onim što bi kreditna institucija mogla da omogući drugim dužnicima sličnog rizičnog profila treba da se smatra ustupkom, uključujući to ako su dužnici uključeni u javne programe restrukturiranja koje nude kreditne institucije.

151. Dužnici mogu da zahtijevaju izmjenu ugovornih uslova svojih kredita bez suočavanja ili potencijalnog suočavanja sa poteškoćama prilikom izvršavanja svojih finansijskih obaveza. Kreditna institucija treba da sprovede procjenu finansijskog stanja dužnika ako takve izmjene ugovornih uslova utiču na mogućnost otplate.

5.3.2 Klasifikacija restrukturiranih izloženosti kao nekvalitetnih

152. Kreditna institucija treba da, prilikom odobravanja mjera restrukturiranja za kvalitetne izloženosti (engl. *performing exposures*), procijeni da li te mjere vode do potrebe da se te izloženosti preklasifikuju u nekvalitetne. Mjere za odobravanje restrukturiranja nekvalitetnih kredita ne uklanjaju njihov status nekvalitetne kredite: izloženosti moraju i dalje biti klasifikovane kao nekvalitetne još najmanje jednu godinu dana nakon isteka perioda oporavka nakon odobrenja mjera restrukturiranja.
153. Kreditna institucija treba da, prilikom procjene da li da se restrukturirane izloženosti klasifikuju kao nekvalitetne, procijeni:
- a) da li su izloženosti podržane neadekvatnim planovima otplate (početnim ili naknadnim, u zavisnosti od slučaja) koji uključuju, između ostalog, ponovno nepoštovanje plana otplate, izmjene plana otplate radi izbjegavanja kršenja ili oslanjanje plana otplate na očekivanja koja ne podržavaju makroekonomske prognoze ili jasne pretpostavke o dužnikovoj sposobnosti otplate ili spremnosti na plaćanje;
 - b) da li izloženosti uključuju ugovorne uslove koji odlažu redovnu otplatu anuiteta (rate) navedene izloženosti, tako da se otežava procjena pravilne klasifikacije izloženosti, kao kad se, na primjer, odobravaju grejs periodi duži od dvije godine;
 - c) da li izloženosti uključuju iznose koji su prestali da se priznaju i koji prelaze akumulirane gubitke po osnovu kreditnog rizika za nekvalitetne kredite sličnog rizičnog profila.

5.3.3 Oporavak / napuštanje statusa nekvalitetne kredite

154. Kreditna institucija treba da vrši reklasifikaciju nekvalitetnih kredita, uključujući restrukturirane izloženosti.
155. Kreditna institucija treba da vrši finansijsku analizu dužnika kako bi utvrdila da nema razloga za zabrinutost u pogledu dužnikove sposobnosti plaćanja kreditnih obaveza.
156. Politike kreditnih institucija za reklasifikaciju nekvalitetnih restrukturiranih izloženosti treba da uključuju prakse za otklanjanje zabrinutosti u pogledu dužnikove sposobnosti ispunjavanja novih uslova otplate koji su definisani restrukturiranjem. U navedenim politikama treba da se utvrde kriterijumi za plaćanja koja su izvršena tokom perioda oporavka od najmanje jedne godine i da se definiše dužnikova sposobnost ispunjavanja uslova nakon restrukturiranja (ako je vjerovatna potpuna otplata duga) bez oslanjanja na realizaciju kolaterala, najmanje dokazivanjem plaćanja značajnog dijela glavnice. U okviru navedenih politika treba da se zahtijeva plaćanje i glavnice i kamata.
157. Kreditna institucija treba da, ako dužnik ima druge izloženosti prema njoj koje nijesu predmet restrukturiranja, razmotri efekat i ponašanje tih izloženosti u svojoj procjeni dužnikove sposobnosti ispunjavanja uslova nakon restrukturiranja. Zatvaranjem dospjelih neplaćenih obaveza restrukturiranjem ne bi trebalo da se promijeni status nekvalitetne kredite. Samo izloženosti na koje se primjenjuju mjere restrukturiranja treba da se smatraju restrukturiranim izloženostima.
158. Postojanje ugovornih uslova kojima se produžava period otplate, kao što su grejs periodi za glavicu, treba da potvrdi klasifikaciju tih restrukturiranih izloženosti kao nekvalitetne. Činjenica da je istekao jednogodišnji period za ispunjavanje obaveza ne bi trebalo odmah da dovede do reklasifikacije izloženosti kao kvalitetne izloženosti, osim ako su se tokom tih 12 mjeseci vršila redovna plaćanja i procjenom nije zaključeno da dužnik vjerovatno neće u cjelosti podmiriti svoje obaveze.

5.3.4 Identifikacija izloženosti kao kvalitetnih restrukturiranih izloženosti

159. Kreditna institucija treba da restrukturirane izloženosti koje su klasifikovane kao kvalitetne zbog toga što ispunjavaju uslove za reklasifikaciju iz kategorije nekvalitetnih ili zbog toga što odobrenje mjera restrukturiranja nije dovelo do klasifikacije izloženosti kao nekvalitetne, i dalje posmatra kao restrukturirane dok se ne ispune svi uslovi za prestanak klasifikacije izloženosti kao restrukturirane.
160. Kreditna institucija u svojim politikama o identifikaciji kvalitetnih restrukturiranih izloženosti treba da navede prakse za otklanjanje zabrinutosti u pogledu finansijskih poteškoća dužnika, da se od dužnika zahtijeva da redovnim plaćanjem podmiri iznos koji je jednak svim iznosima (glavnice i kamata) koji su prethodno bili dospjeli, a nijesu naplaćeni ili se nijesu priznavali u trenutku davanja ustupka, ili da na neki drugi način dokaže svoju sposobnost ispunjavanja uslova nakon restrukturiranja pod alternativnim objektivnim kriterijumima koji uključuju otplatu glavnice.

161. Kreditna institucija je dužna da kvalitetne restrukturirane izloženosti koje su reklasifikovane iz kategorije nekvalitetnih kredita ponovo klasifikuje u kategoriju nekvalitetnih kredita ako su im u probnom periodu odobrene nove mjere restrukturiranja. Isto treba da se primjenjuje i kad je izloženost dospjela više od 30 dana.

5.4 Dosljedna primjena definicije „nekvalitetnih kredita“

162. Kreditna institucija treba da usvoji adekvatne mehanizme i procedure za dosljednu primjenu definicije statusa neizmirenja obaveza iz člana 197 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, u svim zavisnim društvima i filijalama. Na taj način se obezbjeđuje dosljednost utvrđivanja nekvalitetnih kredita na nivou kreditne institucije i na nivou grupe.
163. Kreditna institucija treba da u svojim politikama obezbijedi dosljedno postupanje sa pojedinačnim klijentima i grupama povezanih lica kako je definisano Zakonom i odlukom kojom se uređuju velike izloženosti u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje povezanih lica).
164. Kreditna institucija treba da, s obzirom na moguću finansijsko prelijevanje, kad god je to moguće primjenjuje grupni pristup prilikom procjene statusa dužnikove izloženosti kao nekvalitetne, osim ako postoji uticaj izolovanih sporova koji nijesu povezani sa solventnošću druge ugovorne strane.
165. Kreditna institucija treba da vodi registar svih kriterijuma za klasifikaciju izloženosti prema svojim dužnicima.

VI. UMANJENJA VRIJEDNOSTI (OBEZVREĐENJA) I OTPISI NEKVALITETNIH KREDITA

166. Kreditna institucija treba da procijeni ispravke i rezervacije za gubitke po osnovu nekvalitetnih kredita i restrukturiranih izloženosti koje podliježu obezvređenju vrijednosti.
167. U ovom poglavlju se utvrđuju ključni elementi za razvoj i sprovođenje strategije u pogledu mjerenja obezvređenja vrijednosti i otpisa nekvalitetnih kredita.

6.1 Otpisi nekvalitetnih kredita

168. Kreditna institucija je dužna da nenaplate izloženosti prizna u odgovarajućem vremenu kroz ispravke vrijednosti i rezervacije za gubitke ili otpise. Ako kreditna institucija nema opravdana očekivanja u pogledu naplate ugovorenog novčanog toka, navedeno treba da dovede do djelimičnog ili potpunog otpisa izloženosti (MSFI 9. B3.2.16.r).
169. Kreditna institucija može da izvrši otpis prije nego što u potpunosti zaključi pravne radnje protiv dužnika koje su usmjerene na naplatu duga. Ne treba smatrati da otpis znači da se kreditna institucija odrekla svog zakonskog prava na naplatu duga. Odluka kreditne institucije da se odrekne svog zakonskog prava na naplatu duga poznata je kao oprost (otpust) duga.
170. Otpisi podrazumijevaju prestanak priznavanja duga (MSFI 9.5.4.4). Ako se naknadno naplati gotovina ili druga imovina, ta se naplata smatra prihodom u bilansu uspjeha.
171. Kreditna institucija treba da vodi detaljnu evidenciju o svim sprovedenim otpisima nekvalitetnih kredita na nivou portfolija.

6.2 Umanjenja vrijednosti (obezvređenja) i otpisi nekvalitetnih kredita

172. Kreditna institucija treba da u svojim internim politikama uključi smjernice za blagovremeno obezvređenje i otpis, uzimajući u obzir eksterne okolnosti i faktore kao što su pravni postupci koji su u toku.
173. Kreditna institucija treba da, za izloženosti ili djelove izloženosti koje nijesu pokrivene kolateralom, razmotri adekvatne najduže robove za obezvređenje u punom iznosu, pokrivenost ispravkama i otpis.
174. Kreditna institucija treba da, za djelove izloženosti koje su pokrivene kolateralom, prilikom utvrđivanja najnižeg nivoa obezvređenja vrijednosti uzme u obzir vrstu kolaterala.
175. Kreditna institucija treba da, prilikom kalibracije perioda za sprovođenje obezvređenja vrijednosti i otpisa, koristi empirijske dokaze.
176. Kreditna institucija treba da, prilikom procjene mogućnosti povraćaja nekvalitetnih kredita i utvrđivanja internih pristupa za otpis nekvalitetnih kredita, posveti posebnu pažnju sledećim skupovima kreditnih izloženosti jer mogu imati veći nivo trajne nenaplativosti:

- a) izloženosti sa dugoročnim dospjelim neplaćenim obavezama: na različite portfolije mogu se odnositi različiti pragovi. Kreditna institucija treba da procijeni naplativost nekvalitetnih kredita ako dužnik tokom daljeg perioda ima dospjele neplaćene obaveze. Ako se nakon te procjene zaključi da se ne može razumno očekivati naplata izloženosti ili nekog dijela izloženosti, potrebno je da se izvrši puni ili djelimični otpis;
- b) izloženosti u okviru stečajnog postupka: ako je nivo obezbjeđenja izloženosti kolateralom nizak, značajan dio prihoda od stečajnog postupka često će biti potrošen na pravne troškove, tako da se može očekivati da će procijenjeni naplaćeni iznosi biti veoma niski;
- c) djelimičan otpis može biti opravdan ako postoje dokazi da dužnik ne može da plati puni iznos izloženosti, što znači da se može očekivati naplata određenog dijela izloženosti.

6.3 Procedure za obezvređenje vrijednosti i otpis nekvalitetnih kredita

- 177. Kreditna institucija treba da donese, dokumentuje i poštuje dobre politike, procedure i kontrole za procjenu i mjerenje ispravki vrijednosti i rezervacija za gubitke i otpisa koji se odnose na nekvalitetne kredite.
- 178. Kreditne institucija treba da retroaktivno testira svoje procjene obezvređenja vrijednosti i rezervacija za gubitke u odnosu na stvarne gubitke.
- 179. Politika u pogledu otpisa treba da uključuje pokazatelje koji se primjenjuju prilikom procjene očekivanja naplate i detaljne informacije o izloženostima koje su otpisane, ali još uvijek podliježu aktivnostima prinudne naplate.
- 180. Funkcija interne revizije kreditne institucije treba da provjerava metodologije koje se koriste za utvrđivanje obezvređenja i otpisa nekvalitetnih kredita.

VII Procjena vrijednosti kolaterala u vidu nepokretnosti i pokretne imovine

- 181. U ovom dijelu se navode ključni elementi vrednovanja kolaterala za nepokretnu i pokretnu imovinu koja je založena za potrebe nekvalitetnih kredita.

7.1 Upravljanje, procesi i kontrole

7.1.1 Opšta politika i procesi

- 182. Kreditna institucija treba da raspolaže pisanom politikom i procedurama koje su mjerodavne za procjenu vrijednosti kolaterala u obliku imovine. Politika i procedure treba da budu u potpunosti u skladu sa okvirom sklonosti preuzimanju rizika kreditne institucije.
- 183. Politika i procedure treba da obuhvate procjenu vrijednosti svih kolaterala u obliku nepokretnosti i pokretne imovine bez obzira na njihovu primjenjivost za prudencijalne svrhe u skladu sa zahtjevima iz čl. 228 i 230 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih insitucija.
- 184. Politiku i procedure treba da odobri organ upravljanja i treba da ih preispita najmanje jednom godišnje.

7.1.2 Praćenje i kontrole

- 185. Kreditna institucija treba redovno da prati i preispituje procjene vrijednosti koje sprovode interni ili eksterni procjenjivači kako je definisano u ovom dijelu smjernica.
- 186. Kreditna institucija treba da razvije i sprovodi internu politiku obezbjeđenja kvaliteta i procedure za interno i eksterno sprovođenje procjene vrijednosti, uzimajući u obzir:
 - a) da proces obezbjeđenja kvaliteta treba da sprovodi funkcija nezavisna od funkcije koja sprovodi početnu procjenu vrijednosti, obradu kredita, praćenje kredita i postupak odobravanja;
 - b) da nezavisnost postupka izbora eksternog procjenjivača treba da se redovno ispituje u okviru procesa obezbjeđenja kvaliteta;
 - c) da treba redovno da se upoređuje odgovarajući sličan uzorak internih i eksternih procjena vrijednosti sa tržišnim pokazateljima;
 - d) da treba redovno da se sprovodi retroaktivno testiranje internih i eksternih procjena vrijednosti;
 - e) da treba da se proces obezbjeđenja kvaliteta zasniva na odgovarajućoj veličini uzorka.
- 187. Funkcija interne revizije treba da redovno preispituje dosljednost i kvalitet politike i procedure procjene vrijednosti, nezavisnost postupka odabira procjenjivača i adekvatnost procjena vrijednosti koje sprovode eksterni i interni procjenjivač.

7.1.3 Pojedinačno vrednovanje nepokretnosti i primjena indeksiranja

188. Kreditna institucija treba da redovno prati vrijednost kolaterala u obliku nepokretnosti, a najmanje kako je navedeno u članu 228 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.
189. Indeksiranje i slične metode mogu se primjenjivati za praćenje vrijednosti kolaterala i utvrđivanje kolaterala koje je potrebno reprocijeniti. To bi trebalo da bude u skladu sa politikom kreditne institucije i pod uslovom da se kolateral koji treba ponovo vrednovati može adekvatno vrednovati takvim metodama.
190. Indeksi koji se primjenjuju za navedeno indeksiranje mogu biti interni ili eksterni, pod sljedećim uslovima:
- a) preispituju se redovno, pri čemu se rezultati tog preispitivanja dokumentuju i lako su dostupni, a ciklus preispitivanja i zahtjevi u pogledu upravljanja jasno su definisani u dokumentu politike koji je odobrio organ upravljanja;
 - b) dovoljno su granularni, a metodologija je adekvatna za predmetnu vrstu kolaterala;
 - c) zasnivaju se na empirijskim dokazima o stvarnim transakcijama nekretnina koje su utvrđene tokom dovoljno dugog perioda.
191. Procjene vrijednosti i reprocjene vrijednosti kolaterala u obliku nepokretnosti treba da se sprovede pojedinačno i za svaku nekretninu. Procjene vrijednosti i reprocjene vrijednosti kolaterala u obliku nepokretnost ne treba da se sprovede primjenom statističkog modela kao jedinog načina za preispitivanje procijenjene vrijednosti nepokretnosti.

7.1.4 Procjenjivači

192. Sve procjene vrijednosti nekretnina, uključujući ažuriranje procjene vrijednosti, treba da sprovodi nezavisan i kvalifikovani procjenjivač, interni ili eksterni, koji posjeduje kvalifikacije, sposobnosti i iskustvo koje je potrebno za sprovođenje procjene vrijednosti, kako je navedeno u članu 228 stav 3 tačka 2 i članu 249 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.
193. Kreditna institucija treba da, za potrebe eksternih procjena vrijednosti, uspostavi odbor nezavisnih i kvalifikovanih procjenjivača. Potrebno je redovno procjenjivati rezultate procjenjivača i donijeti odluku o tome koji bi od njih trebao da zadrži svoje mjesto u odboru.
194. Kreditna institucija treba da obezbijedi da eksterni procjenjivači u odboru imaju odgovarajuće i važeće osiguranje od profesionalne odgovornosti.
195. Kreditna institucija treba da obezbijedi da svi kvalifikovani procjenjivači u odboru:
- a) posjeduju stručno iskustvo i minimalni nivo koji ispunjava sve nacionalne zahtjeve za sprovođenje takvih procjena vrijednosti;
 - b) posjeduju odgovarajuće tehničke vještine i iskustvo za izvršavanje zadatka;
 - c) poznaju sve zakone, propise i standarde u pogledu procjene vrijednosti imovine koji se odnose na procjenjivača i da mogu dokazati da su sposobni da ih se pridržavaju;
 - d) posjeduju potrebno znanje o predmetu procjene vrijednosti, relevantnom tržištu imovine i svrsi procjene vrijednosti.
196. Odbor procjenjivača treba da bude stručan za različita područja sektora imovine zavisno od politike odobravanja kredita kreditne institucije i lokaciji odobravanja kredita.
197. Kreditna institucija je dužna da, u cilju adekvatnog ublažavanja mogućnosti sukoba interesa, obezbijedi da svi interni ili eksterni procjenjivači koji sprovode procjenu vrijednosti određene imovine i njihovi najbliži srodnici ispunjavaju sljedeće zahtjeve:
- a) nijesu uključeni u proces obrade kreditnog zahtjeva, odlučivanja o kreditu ili odobravanja kredita;
 - b) ne vode se kreditnom sposobnošću dužnika niti ona utiče na njih;
 - c) ne postoji stvarni ili potencijalni, trenutni ili mogući, sukob interesa u pogledu rezultata procjene vrijednosti;
 - d) nemaju nikakve interese u imovini koja je predmet procjene vrijednosti;
 - e) nijesu ni u kakvoj vezi ni s kupcem ni s prodavcem imovine;
 - f) mogu da dostave nepristrasan, jasan, transparentan i objektivan izvještaj o procjeni vrijednosti; i
 - g) naknada koju prime nije povezana sa rezultatom procjene vrijednosti.
198. Kreditna institucija treba da obezbijedi adekvatno rotiranje procjenjivača, što znači da bi nakon dvije uzastopne pojedinačne procjene vrijednosti nepokretnosti koju sprovede isti procjenjivač trebalo da uslijedi rotiranje procjenjivača, odnosno treba da bude imenovan drugi interni procjenjivač ili drugi eksterni procjenjivač.

7.2 Učestalost procjene vrijednosti

199. Kreditna institucija, za prudencijalne potrebe, treba da ažurira procjene vrijednosti svih obezbijedenih izloženosti u skladu sa zahtjevima iz člana 228 stav 3 i člana 230 tačka 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.
200. Skupovi kolaterala koji podliježu redovnim pojedinačnim procjenama vrijednosti i reprocjenama vrijednosti treba da se ažuriraju kad se izloženost klasifikuje kao nekvalitetna i najmanje jednom godišnje sve dok je tako klasifikovana. Kad je riječ o kolateralu koji podliježe indeksiranju ili drugim sličnim metodama, kreditne institucije treba da obezbijede da se indeksiranje ažurira minimalno jednom godišnje.
201. Za imovinu čija je ažurirana pojedinačna procjena vrijednosti sprovedena u posljednjih 12 mjeseci (u skladu sa svim primjenjivim načelima i zahtjevima navedenim u ovom odjeljku) vrijednost imovine može se indeksirati do perioda preispitivanja obezvredjenja vrijednosti odnosno izloženosti.
202. Kreditna institucija treba da sprovodi učestalije praćenje ako tržište podliježe znatnim negativnim promjenama i/ili ako postoje naznake za znatni pad vrijednosti pojedinačnog kolaterala.
203. Kreditna institucija treba da, u svojim politikama i procedurama za procjenu vrijednosti kolaterala, definiše kriterijume kako bi utvrdila da li je došlo do značajnog pada vrijednosti kolaterala. Kad je moguće, ovo bi trebalo da uključi kvantitativne pragove za sve vrste kolaterala, na osnovu utvrđenih empirijskih dokaza i relevantnog kvalitativnog iskustva kreditne institucije, imajući na umu relevantne faktore kao što su kretanja cijena na tržištu ili mišljenje nezavisnih procjenjivača.
204. Kreditna institucija treba da raspolaže adekvatnim procesima i sistemima za označavanje zastarjelih procjena vrijednosti i pokretanje izrade elaborata za reprocjenu.

7.3 Metodologija procjene vrijednosti

7.3.1 Opšti zahtjevi

205. Kreditna institucija treba da definiše metode procjene vrijednosti kolaterala za sve vrste kolaterala, pri čemu bi ti pristupi trebalo da budu adekvatni i primjereni predmetnoj vrsti kolaterala.
206. Kolateral u obliku nepokretnosti treba da se vrednuje na osnovu tržišne vrijednosti, kako je navedeno u članu 249 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditne institucije.
207. Pokretna imovina treba da se vrednuje na osnovu tržišne vrijednosti.
208. Kreditna institucija, u slučaju pokretne imovine, treba da blagovremeno procjenjuje likvidnost imovine u skladu sa zahtjevima iz člana 218 stav 8 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditne institucije. Ako postoji značajna volatilnost tržišnih cijena, kreditna institucija treba da dokaže da je vrijednost kolaterala dovoljno konzervativna.
209. Kreditna institucija treba da, za pokretnu imovinu, u skladu sa zahtjevima iz člana 230 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditne institucije, u razumnom roku sprovede dovoljnu pravnu ocjenu kojom se potvrđuje mogućnost naplate kolaterala, uključujući procjenu zakonskog prava na izvršenje i unovčenje kolaterala u slučaju neizmirenja obaveza.
210. Kreditna institucija ne treba da primjenjuje procjene koje se zasnivaju isključivo na diskontovanom trošku zamjene (troškovnoj metodi). Kada je riječ o imovini sa ciljem stvaranja dobiti, može se primijeniti uporedna metoda ili diskontovanje novčanog toka.
211. Kolateral u obliku imovine treba da se vrednuje u skladu sa važećim međunarodnim, evropskim i nacionalnim standardima.

7.3.2 Očekivani budući novčani tokovi

212. Kreditna institucija treba da procijeni diskontovani novčani tok sa dužnom pažnjom i u skladu sa važećim računovodstvenim standardima.
213. Kreditna institucija, prilikom obračuna diskontovanog novčanog toka treba da uzme u obzir sljedeće slučajeve:
 - a) operativni novčani tok dužnika nastavlja se i može se upotrijebiti za plaćanje finansijskog duga, a kolateral se može realizovati do mjere u kojoj to ne utiče na operativni novčani tok; i
 - b) operativni novčani tok dužnika prekida se i kolateral se realizuje.
214. Ako se procjena zasniva na pretpostavci da će se operativni novčani tok dužnika nastaviti, uključujući novčani tok stečen iz kolaterala, potrebne su ažurirane i pouzdane informacije o novčanom toku.

215. Ako se procjena zasniva na pretpostavci da će doći do prekida operativnog novčanog toka dužnika, prihodi od buduće prodaje, odnosno realizacije kolaterala treba da se prilagode kako bi se uzeli u obzir odgovarajući troškovi likvidacije i faktor umanjenja tržišne cijene.
216. Osim prethodno navedenih troškova likvidacije, na ažuriranu procjenu vrijednosti treba, prema potrebi, primijeniti i faktor umanjenja tržišne cijene kako je opisano u nastavku ovih smjernica.
217. Cijena imovine u trenutku likvidacije treba da uključi trenutne i očekivane uslove na tržištu.
218. Potrebno je uključiti i pretpostavke u pogledu trenutka prodaje vezano za raspolaganje imovinom pod hipotekom, na osnovu praksi prinudne naplate dugova i iskustava iz sudskih postupaka sprovedenih na državnom nivou te empirijskih dokaza, a potrebno ih je i na odgovarajući način retroaktivno testirati. Pretpostavke treba da uključuju sve operativne troškove ili kapitalna ulaganja koji će se realizovati prije trenutka prodaje.
219. Realizacija kolaterala može da uključi strategiju likvidacije uz saglasnost i bez saglasnosti (prinudna likvidacija).
220. Faktor umanjenja cijene sa aspekta troška likvidacije treba da odrazi način realizacije kolaterala, odnosno da li je kolateral realizovan uz saglasnost ili prinudno.
221. Faktor umanjenja tržišne cijene treba da odražava likvidnost tržišta i strategiju likvidacije. Ne treba da odražava uslove prodaje po vrlo niskim cijenama, osim ako očekivana strategija likvidacije zapravo uključuje takvu prodaju.
222. Kreditna institucija treba da primjenjuje odgovarajuće faktore umanjenja tržišnih cijena za potrebe MSFI 9, za obračun regulatornog kapitala i za potrebe sprovođenja kontrole rizika. Faktor umanjenja tržišne cijene može biti blizu nule samo u slučaju vrlo likvidnih tipova kolaterala koji nisu u poteškoćama i na njih ne utiču značajni rizici korelacije.
223. Kreditna institucija treba da razvija sopstvene pretpostavke o trošku likvidacije i faktorima umanjenja tržišnih cijena na osnovu utvrđenih empirijskih dokaza. Ako nijesu dostupni dovoljni empirijski dokazi, pretpostavke o faktorima umanjenja treba da se zasnivaju u najmanju ruku na likvidnosti imovine, proteklom vremenu i kvalitetu/starosti procjene vrijednosti.
224. Kreditna institucija koja je suočena sa tržištem nelikvidne imovine tako da je samo mali broj nekretnina prodat ili se istorija prodaja smatra nedovoljnom, treba da primjenjuje konzervativnije faktore umanjenja tržišnih cijena.

7.4 Dodatni zahtjevi vezani za procjenu novčanog toka na osnovu likvidacije kolaterala u obliku nepokretnosti

225. Kreditna institucija, prilikom procjene novčanog toka na osnovu likvidacije kolaterala u obliku nepokretnosti, treba da se služi adekvatnim i realnim pretpostavkama. Osim toga, kreditna institucija treba da obrati pažnju na zahtjeve za vrednovanjem novčanog toka u skladu sa MSFI 13 o mjerenju fer vrijednosti.
226. Kreditne institucije treba da poštuju sljedeće zahtjeve:
 - a) moraju da utvrde pretpostavljeni rok naplate uzimajući u obzir trenutne i očekivane tržišne uslove i odgovarajući važeći pravni okvir u pogledu naplate iz nepokretnosti pod hipotekom;
 - b) moraju da obezbijede da se cijene nekretnina korišćene za utvrđivanje procijenjene tržišne vrijednosti nepokretnosti u trenutku likvidacije ne zasnivaju na makroekonomskim predviđanjima/pretpostavkama koje su optimističnije od predviđanja relevantnih tijela i organizacija kao što su Međunarodni monetarni fond (MMF) i Evropski sistem centralnih banaka / Evropski odbor za sistemske rizike, odnosno da ne koriste pretpostavke poboljšanja trenutnih tržišnih uslova;
 - c) moraju da obezbijede da se ne podrazumijeva povećanje nivoa prihoda od nepokretnosti u poređenju sa trenutnim nivoom, osim ako je takvo povećanje predviđeno ugovorom. Takođe, trenutni prihodi od nepokretnosti treba da se prilagode prilikom obračuna novčanog toka kako bi se odrazili očekivani ekonomski uslovi. Kreditne institucije treba da razmotre da li je adekvatno projektovati konstantne prihode u uslovima recesije kad se povećava broj ponuđenih nepokretnosti i/ili smanjuje potražnja za prometom na tržištu nepokretnosti, što dovodi do smanjenja prihoda;
 - d) strategija držanja nije primjerena kada je riječ o nepokretnosti. Strategija držanja definisana je kao vrednovanje imovine na nivou iznad tržišne vrijednosti pod pretpostavkom da će se imovina prodati nakon oporavka tržišta.
227. Prilikom korišćenja vrijednosti kolaterala za procjenu nadoknadivog iznosa izloženosti, treba da se dokumentuje najmanje sljedeće:

- a) na koji način je vrijednost kolaterala utvrđena, uključujući upotrebu procjena vrijednosti, pretpostavki pri vrednovanju i izračunu;
- b) argumente za prilagođavanje procjene vrijednosti, ako postoje;
- c) utvrđivanje troškova prodaje, ako je to primjenjivo;
- d) predviđeni rok naplate; i
- e) stručne kvalifikacije i nezavisnost procjenjivača.

228. Ako se za procjenu nadoknadivog iznosa izloženosti koristi utvrđena tržišna cijena, treba dokumentovati i iznos, izvor i datum utvrđene tržišne cijene.
229. Kreditna institucija treba da potkrijepi primijenjene pretpostavke prilikom procjene nadoknadivog iznosa tako da Centralnoj banci na zahtjev dostavi pojedinosti o tržišnoj vrijednosti imovine, faktoru umanjenja tržišne cijene, uključenim pravnim troškovima i troškovima prodaje, kao i primijenjeni rok naplate.
230. Kreditna institucija treba da u potpunosti opravda svoje pretpostavke, kvalitativno i kvantitativno, da objasne razloge svojih očekivanja, uzimajući u obzir buduća i trenutna iskustva.

7.5 Retroaktivno testiranje

231. Kreditna institucija treba da kvalitetnim retroaktivnim testiranjem pokaže da su pretpostavke koje su primijenjene prilikom procjene nadoknadivog iznosa bile adekvatne i zasnovane na stečenom iskustvu. U tom kontekstu kreditna institucija treba da redovno retroaktivno testira svoje istorijske procjene vrijednosti (posljednja procjena vrijednosti prije klasifikacije izloženosti kao nekvalitetne) u odnosu na svoju istoriju prodaje (neto prodajna cijena kolaterala).
232. Kreditna institucija, u zavisnosti od svoje veličine i poslovnog modela, treba da u postupku retroaktivnog testiranja vrši razlikovanje prema vrsti kolaterala, modelu/pristupu procjene vrijednosti, vrsti prodaje (dobrovoljna/prinudna) i regiji. Rezultati retroaktivnog testiranja treba da se koriste za utvrđivanje korektivnih faktora za procjene vrijednosti kolaterala za izloženosti koje su ostale u bilansu.
233. Alternativno, kreditna institucija koja koristi napredni pristup zasnovan na internim rejting-sistemima (A-IRB) mogu prilikom utvrđivanja korektivnih faktora za obezbijeđene izloženosti da koriste gubitak zbog nastanka statusa neizmirenja obaveza (LGD).

7.6 Zahtjevi za informacione baze podataka u pogledu kolaterala

234. Kreditna institucija treba da raspolaže bazama podataka o transakcijama kako bi se omogućila pravilna procjena, praćenje i kontrola kreditnog rizika, odgovor na zahtjeve rukovodstva i Centralne banke, pružanje informacija u periodičnim izvještajima, kao i druge blagovremene i sveobuhvatne dokumentacije. Konkretno, baze podataka treba da budu usklađene sa sljedećim zahtjevima:
- a) dovoljna dubina i obim kako bi obuhvatile sve značajne faktore rizika;
 - b) tačnost, cjelovitost, pouzdanost i blagovremenost podataka;
 - c) dosljednost: treba da se zasnivaju na zajedničkim izvorima informacija i jedinstvenim definicijama pojmova korišćenih za kontrolu kreditnog rizika;
 - d) mogućnost praćenja, kako bi se mogao utvrditi izvor informacija.
235. Baze podataka treba da uključuju sve relevantne informacije o nekretninama i drugim vrstama kolaterala za kreditne izloženosti kreditnih institucija, kao i o povezanostima između kolaterala i određenih kreditnih izloženosti.

7.7 Procjena vrijednosti stečene aktive (engl. *foreclosed assets*)

236. Kreditna institucija treba ozbiljno da razmotri klasifikaciju stečene aktive (imovine) kao dugotrajne imovine koja je namijenjena prodaji u skladu sa MSFI 5. Takav računovodstveni tretman daje prednost naplati iz kolaterala jer se podrazumijeva da je imovina trenutno raspoloživa za prodaju u postojećem stanju (MSFI 5.7), da bi organ upravljanja trebalo da odobri pojedinačni plan za prodaju imovine u kratkom roku (obično jedna godina) i da bi trebalo primjenjivati politiku aktivne prodaje (MSFI 5.8).
237. Primljena stečena imovina treba da se vrednuje na osnovu nižeg od sljedećih iznosa:
- a) knjigovodstvene vrijednosti finansijske imovine, pri čemu se stečena imovina ili imovina primljenu u svrhu plaćanja duga smatra kolateralom;

b) fer vrijednosti preuzete imovine umanjene za troškove prodaje.

- 238.** Ako fer vrijednost nije utvrđena pozivanjem na aktivno tržište, već se zasniva na određenoj tehnici vrednovanja (drugi ili treći nivo), potrebno je sprovesti određena prilagođavanja, naročito kao rezultat dva faktora:
- a) stanje ili lokacija imovine. Rizik i neizvjesnost u pogledu imovine treba da se uključe u procjenu fer vrijednosti;
 - b) obim ili nivo aktivnosti na tržištima na kojima se ulazni podaci posmatraju. U obračun prilagođavanja treba uključiti prethodno iskustvo kreditne institucije kada je riječ o realizacijama konkretnih kolaterala i razlika između iznosa utvrđenih primjenom tehnike vrednovanja i konačnih iznosa dobijenih realizacijom kolaterala. Pretpostavke primijenjene radi mjerenja prilagođavanja fer vrijednosti treba da budu dokumentovane i dostupne Centralnoj banci na njegov zahtjev. Može se razmotriti primjena faktora umanjenja za nelikvidnost.
- 239.** Ako je imovina koju je kreditna institucija stekla još u izgradnji i donese se odluka o završetku gradnje prije prodaje imovine, potrebno je dokazati prednosti takve strategije, a trošak ne bi smio biti veći od fer vrijednosti umanjene za troškove završetka i prodaje imovine, uzimajući u obzir primjenu odgovarajućeg faktora umanjenja za nelikvidnost kako je prethodno opisano.
- 240.** Kreditna institucija je dužna da, za stečenu aktivu (imovinu) koja je premašila prosječno vrijeme držanja za sličnu imovinu za koju su uspostavljene politike aktivne prodaje, preispita primijenjeni faktor umanjenja za nelikvidnost koji je upotrijebljen u prethodno opisanom postupku vrednovanja i da ga poveća u skladu sa navedenim. U tim okolnostima kreditna institucija treba da se suzdrži od priznavanja prihoda od ukidanja postojećih akumuliranih umanjenja vrijednosti imovine jer držanje te imovine u bilansu dokazuje da kreditna institucija ne može da proda imovinu po uvećanoj vrijednosti.
- 241.** Učestalost procjene vrijednosti stečene imovine i primjenjivi postupci treba da budu u skladu sa postupkom upravljanja nepokretnostima kako je utvrđeno u djelovima 7.1.2. i 7.2 ovih smjernica.

Dio A

Primjeri kriterijuma za grupisanje nekvalitetnih kredita za *retail*

1. Fizičko ili pravno lice:
 - a) pojedinačni dužnici;
 - b) samostalni preduzetnik;
 - c) malo privredno društvo ili poslovno udruženje;
 - d) MSP (preklapa se sa privrednim društvima).
2. Vremenski kategorija / dani kašnjenja (engl. DPD) neplaćenih dospjelih obaveza (što je veći nivo neplaćenih dospjelih obaveza, to je uži raspon mogućih rješenja):
 - a) neplaćene dospjele obaveze u ranoj fazi (> 1 DPD i ≤ 90 DPD);
 - b) neplaćene dospjele obaveze u kasnoj fazi (> 90 DPD i ≤ 180 DPD);
 - c) izloženosti u odjeljenju za naplatu duga (> 180 DPD, uključujući i sudske postupke (dužnici u pogledu kojih se vode ili su u toku pravni postupci)).
3. Ponovno restrukturirani predmeti (restrukturirani krediti sa neplaćenim dospjelim obavezama, koji upućuju na probleme u vezi sa plaćanjem i/ili na neuspjeh ponuđenog rješenja za restrukturiranje):
 - a) broj prethodnih postupaka restrukturiranja.
4. Stanje izloženosti:
 - a) visoka vrijednost;
 - b) niska vrijednost;
 - c) višestruke izloženosti.
5. Nivo rizika (na osnovu procjene kreditne institucije / rejting - ocjene na osnovu podataka o ponašanju / internih podataka o ponašanju / istoriji transakcija / kreditnog rejtinga). Veća je vjerovatnoća da će klijenti sa boljom istorijom plaćanja pozitivno odgovoriti na ponude restrukturiranja:
 - a) vrlo visok;
 - b) visok;
 - c) srednji;
 - d) nizak.
6. Na osnovu ponašanja dužnika:
 - a) sezonska plaćanja;
 - b) spreman za saradnju ili nespreman za saradnju.
7. Svrha kreditne linije (prema proizvodu):
 - a) kredit za rješavanje stambenog pitanja;
 - b) kredit za drugu stambenu nepokretnost / kuću za odmor;
 - c) kredit za ulaganje u nepokretnosti / kredit za kupovinu radi davanja u zajam (engl. buy-to-let);
 - d) lični kredit;
 - e) prekoračenje po računu (overdraft);
 - f) imovina data u zajam,
 - g) kreditna kartica;
 - h) kredit samostalnog preduzetnika, mikropreduzeća ili MSP-a:
 - za potrebe uspostavljanja poslovanja (poslovni prostor, infrastruktura ili mašine, obnavljanje),
 - radni kapital.
8. Valuta kredita.
9. Kamatna stopa kredita (razmotriti smanjenje kamatne stope za kredite sa visokom kamatnom stopom, ukoliko je to moguće).
10. Karakteristike dužnika (godine starosti i zdravstveno stanje dužnika, vrsta i istorija zaposlenja, mogućnosti zapošljavanja, profesionalne vještine, industrija).
11. Zemlja boravišta / osnivanja:
 - a) rezidenti,
 - b) nerezidenti.
12. Lokacija odnosno kolaterala:
 - a) ruralna ili gradska,
 - b) prvorazredna lokacija, centar grada, okolina grada, itd..

13. Vrsta odnosnog kolaterala:
- zemljište:
 - građevinsko zemljište
 - poljoprivredno zemljište
 - zgrada:
 - stambeni prostor;
 - poslovni prostor;
 - fabrika.
14. Na osnovu odnosa vrijednosti kredita i imovine (LTV):
- za kredite niskog LTV odnosa prednost se može dati prodaji predmetnog kolaterala, za razliku od kredita s visokim LTV odnosom.
15. Slučajevi posebnih poteškoća (npr. zdravstveni problemi, rastajanje, razvod).
16. Procjena kreditne sposobnosti dužnika:
- da li ima kapacitet za otplatu kredita ili ne;
 - prihodi umanjeni za rashode, odnosno realne troškove života, u odnosu na ratu kredita.

Dio B

Referentne vrijednosti za praćenje nekvalitetnih kredita

Pokazatelji nekvalitetnih kredita

Nivo i tokovi nekvalitetnih izloženosti	Iznos nekvalitetnih kredita / ukupna izloženost Iznos nekvalitetnih izloženosti + stečena imovina + kvalitetne restrukturirane izloženosti / ukupna izloženost + stečena aktiva Tromjesečno kretanje nekvalitetnih izloženosti (+/-) / ukupni iznos nekvalitetnih kredita Tromjesečno kretanje iz kvalitetnih izloženosti u nekvalitetne kredite Tromjesečno kretanje iz kvalitetnih restrukturiranih izloženosti u nekvalitetne kredite Tromjesečno kretanje iz nekvalitetnih kredita u kvalitetne izloženosti Tromjesečno kretanje iz nekvalitetnih kredita u kvalitetne restrukturirane izloženosti Tromjesečno kretanje iz kvalitetnih restrukturiranih izloženosti u kvalitetne izloženosti Tromjesečno kretanje iz kvalitetnih izloženosti u kvalitetne restrukturirane izloženosti
Obezvrjeđenja	Tromjesečno povećanje iznosa obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke Tromjesečni nivo ukidanja iznosa obezvrjeđenja Tromjesečna promjena iznosa obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke (+/-) / ukupni iznos nekvalitetnih kredita Akumulirani iznos obezvrjeđenja i rezervacije / ukupni iznos nekvalitetnih kredita Prema grupama nekvalitetnih kredita (npr. broj godina proteklih od klasifikacije u nekvalitetne kredite, obezbijedena / neobezbijedene nekvalitetne kredite)
Obračun gubitka	Ukupni gubitak zbog sprovođenja aktivnosti restrukturiranja Ukupni gubitak u odnosu na obračun

Aktivnosti naplate

Aktivnosti zaposlenih

Naplata gotovine

Broj angažmana dužnika u tromjesečnom periodu u odnosu na plan
 Broj angažmana dužnika koji su doveli do sporazuma o restrukturiranju

Broj angažmana dužnika koji su doveli do naplate gotovine
 Tromjesečna naplata gotovine iz nekvalitetnih kredita / ukupan iznos nekvalitetnih kredita
 Tromjesečna naplata gotovine iz kamata na nekvalitetne kredite / ukupan iznos nekvalitetnih kredita
 Tromjesečna naplata gotovine iz provizija i naknada na nekvalitetne kredite / ukupan iznos nekvalitetnih kredita
 Tromjesečna naplata gotovine iz likvidacija u vezi sa nekretninama, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita
 Tromjesečna naplata gotovine iz likvidacija kolaterala koji nijesu povezani sa imovinom, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita
 Tromjesečna naplata gotovine iz prodaje nekvalitetnih kredita, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita

Tromjesečna naplata gotovine nekvalitetnih kredita, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita

Aktivnosti naplate

Otpis duga

Tromjesečni otpis duga
Tromjesečni otpis duga / individualno procijenjeni iznosi obezvrjeđenja i rezervacije
Tromjesečni otpis duga / ukupan iznos nekvalitetnih kredita

Računovodstveni otpisi

Tromjesečni računovodstveni otpisi (potpuni ili djelimični)
Tromjesečni računovodstveni otpisi (potpuni ili djelimični)/ pojedinačno procijenjeni iznos obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke
Tromjesečni računovodstveni otpisi (potpuni ili djelimični) / ukupni iznos nekvalitetnih kredita

Aktivnost restrukturiranja

Iznos nekvalitetnih kredita koje se nalaze u postupku restrukturiranja
Iznos nedavno dogovorenih rješenja restrukturiranja prema karakteristikama (npr. odlaganja plaćanja > 12 mjeseci)
Iznos kredita koji se nalaze u postupku restrukturiranja / ukupni iznos nekvalitetnih kredita
Iznos kvalitetnih izloženosti koje se nalaze u postupku restrukturiranja
Tromjesečne nekvalitetne restrukturirane izloženosti / ukupni iznos nekvalitetnih kredita
Ukupne nekvalitetne restrukturirane izloženosti / ukupni iznos nekvalitetnih kredita
Iznos nekvalitetnih restrukturiranih izloženosti koje su suočene sa finansijskim problemima

Stopa ponovnog nastanka statusa neizmirenja obaveza

Stopa oporavka
Stopa naplate u gotovini
Stopa ponovnog nastanka statusa neizmirenja obaveza za nekvalitetne restrukturirane izloženosti
Stopa ponovnog nastanka statusa neizmirenja obaveza za kvalitetne restrukturirane izloženosti

Zamjena duga za imovinu

Tromjesečne zamjene duga za kapital, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita
Tromjesečne zamjene duga za imovinu, kao procenat ukupnog iznosa nekvalitetnih kredita

Pravne radnje

Iznos i broj kredita za koje se trenutno sprovode određene pravne radnje
Iznos i broj kolaterala koji su nedavno stečeni
Tromjesečni iznos i broj kredita za koje se tek sprovode određene pravne radnje
Tromjesečni iznos i broj kredita za koje se završavaju pravne radnje
Prosječno trajanje nedavno zaključenih pravnih postupaka
Prosječni iznosi naplaćeni iz nedavno zaključenih pravnih postupaka (uključujući ukupne troškove)
Stopa gubitka za kredite koji izlaze iz pravnih postupaka

Stavke dobiti i gubitka koje proizlaze iz nekvalitetne kredite

Kamate iz

nekvalitetnih kredita

Kamatni prihodi za nekvalitetne kredite priznati u bilansu uspjeha
Procenat stvarno naplaćenih kamatnih prihoda po nekvalitetnim kreditima

Dio C

Drugi pokazatelji za praćenje nekvalitetnih kredita

Informacije o dužniku iz eksternih izvora

Eksterni izvori

Povećanje duga i kolaterala u drugim kreditnim institucijama
Klasifikacija u dospelja nenaplaćena potraživanja ili druga nekvalitetna klasifikacija u drugim kreditnim institucijama
Neizmiravanje obaveza davanja garancije (jemstva)
Dug u privatnom centralnom registru (ako postoji)
Pravni postupci
Stečaj
Promjene u strukturi društva (npr. spajanje, smanjenje kapitala)
Dodijeljeni eksterni rejting i njegovo kretanje
Druge negativne informacije u pogledu velikih dužnika / ugovornih strana dužnika / dobavljača

Informacije o dužniku iz internih izvora

Privredna društva

Negativno kretanje internog rejtinga
Neplaćena potraživanja prinudnom naplatom putem mjenice / neplaćene mjenice
Značajne promjene profila likvidnosti
Obaveze (finansijski leveridž) (npr. kapital / ukupne obaveze < 5 % ili < 10 %)
Broj dana kašnjenja
Broj mjeseci bez prekoračenja / premašivanja prekoračenja
Dobit prije poreza / prihodi (npr. odnos < -1 %)
Kontinuirani gubici
Kontinuirano prekomjerno diskontovanje komercijalnih zapisa
Negativna sopstvena sredstva (gubitak iznad visine kapitala)
Kašnjenje u plaćanju dobavljačima
Pad prometa
Smanjenje kreditnih linija povezanih sa potraživanjima od kupaca (npr. godišnje razlike, prosjek od 3 mjeseca / prosjek od 1 godine)
Neočekivana smanjenja neiskorišćenih kreditnih linija (npr. neiskorišćeni iznos / ukupna kreditna linija)

Negativno kretanje bihevioralne ocjene
Negativno kretanje vjerovatnoće nastanka statusa neizmirenja obaveza (PD-a) i/ili internog rejtinga
Anuitet stambenog kredita > x stanja na računu dužnika
Dani kašnjenja stambenog (ili hipotekarnog) i potrošačkog kredita
Smanjenje stanja na računu dužnika > 95 % u posljednjih šest mjeseci
Prosječno ukupno stanje na računu dužnika < 0,05 % ukupnog stanja na računu dužnika
Restrukturiranje
Odnosne istorijske stope gubitka
Smanjenje zarade u toku posljednja tri mjeseca
Nezaposlenost
Dospjele neplaćene obaveze u ranoj fazi (npr. dospjele 5 – 30 dana, zavisno od vrste portfolija / dužnika)
Smanjenje bankovnih prenosa na tekućim računima
Povećanje anuiteta kredita iznad procenta plate
Broj mjeseci bez prekoračenja dozvoljenog prekoračenja
Negativno kretanje bihevioralne ocjene
Negativno kretanje vjerovatnoće nastanka statusa neizmirenja obaveza (PD-a) i/ili internog rejtinga

Informacije o portfoliju

Klasifikacija portfolija

Klasifikacija po veličini i nivou koncentracije
Glavnih x (npr. 10) grupa povezanih lica i povezani pokazatelji rizika
Klasifikacija po kategoriji imovine
Razvrstavanje po industriji, sektoru, vrsti kolaterala, državi, ročnosti itd.

Parametri rizika

Kretanje vjerovatnoće nastanka statusa neizmirenja obaveza (PD-a) / gubitaka zbog nastanka statusa neispunjavanja obaveza (LGD-a) (ukupno i po portfoliju)

	Predviđanja i projekcije vjerovatnoće nastanka statusa neizmirenja obaveza (PD-a) / gubitaka zbog nastanka statusa neizmirenja obaveza (LGD-a) Ukupni očekivani gubici (EL) Izloženosti u statusu neizmirenja obaveza
Iznos obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke	Iznosi i kretanje iznosa obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke (ukupno i po portfoliju) Obim i kretanja značajnih iznosa obezvrjeđenja i rezervacija na individualnom nivou Obim nekvalitetnih kredita po kategorijama (> 90 dana kašnjenja, iznos obezvrjeđenja i rezervacija za gubitke itd.)
Nekvalitetne kredite / status restrukturiranja / prinudna naplata	Obim restrukturiranja i grupisanje izloženosti (restrukturiranje, naplata, prinudna naplata, druge izmjene, produženje roka otplate, više od 90 dana kašnjenja, iznos obezvrjeđenja i rezervacija za kreditne gubitke) Stečena imovina u odnosu u odnosu na ukupnu izloženost Odnos nekvalitetnih kredita bez stečene imovine Odnos nekvalitetnih kredita sa stečenom imovinom Pokrivenost nekvalitetnih kredita (iznosima obezvrjeđenja i rezervacijama za gubitke, kolateralom, garancijama i drugim jemstvima)
Specifična vrsta dužnika / sektor	
Pravne radnje	Iznos i broj kreditnih izloženosti za koje se trenutno sprovode neke pravne radnje Iznos i broj imovine koja je nedavno stečena Tromjesečni iznos i broj kreditnih izloženosti za koje se tek počinju sprovoditi neke pravne radnje Tromjesečni iznos i broj kreditnih izloženosti za koje su sprovedene pravne radnje Prosječno trajanje nedavno zaključenih pravnih postupaka Prosječni iznosi naplate iz nedavno zaključenih pravnih postupaka (uključujući ukupne troškove tih pravnih postupaka) Stopa gubitka za kreditne izloženosti za koje se završavaju pravne radnje

Dio D

Uobičajene politike povezane sa nekvalitetnim kreditima

Kreditna institucija treba da razvije, redovno revidira i prati svoje pridržavanje politika povezanih sa okvirom upravljanja nekvalitetnim kreditima.

Kreditna institucija treba da uspostavi sljedeće politike, uzimajući u obzir princip proporcionalnosti, u cilju sprovođenja strategije (uključujući njenu strategiju za nekvalitetne kredite i operativni plan, kada je to primjenljivo).

Politika upravljanja neplaćenim dospjelim obavezama

Kreditna institucija treba da ovom politikom utvrdi operativni model nekvalitetnih kredita (vidjeti poglavlje 3.2 ovih smjernica), koji će uključivati najmanje sljedeće elemente:

1. strukturu i odgovornosti odjeljenja za naplatu nekvalitetnih kredita, sa jasno navedenim razlozima za prenos izloženosti u odjeljenje za naplatu i vezom sa klasifikacijom izloženosti (vidjeti poglavlje 3.2.3 ovih smjernica);
2. postupak koji treba da prate uključene funkcije, a koji podrazumijeva najmanje:
 - postupak i kriterijume prenosa koje treba pratiti za svaku fazu neplaćenih dospjelih obaveza, neplaćene dospjele obaveze u ranoj fazi (≤ 90 dana) i neplaćene dospjele obaveze u kasnoj fazi (> 90 dana);
 - postupak koji treba pratiti, ako je dužnik klasifikovan kao nespreman za saradnju i/ili je kreditni odnos neodrživ, kao i kriterijume za tako klasifikovanog dužnika;
 - komunikaciju sa dužnikom u svakom koraku, u skladu sa važećim propisom (npr. kodeks ponašanja);
 - alate i metode praćenja koje treba primjenjivati;
3. zahtjeve u pogledu ljudskih i tehničkih resursa;
4. izvještaje koje treba interno sastaviti za potrebe praćenja i redovno izvještavanje organa upravljanja.

Politika restrukturiranja

Kreditna institucija treba da politikom restrukturiranja (opisanoj u poglavlju 4.2.1 ovih smjernica) utvrdi najmanje sljedeće:

1. potrebnu finansijsku i nefinansijsku dokumentaciju koja se može zahtijevati i koju mogu dostaviti različite vrste dužnika, kako bi nadležni kreditni službenik mogao da dokaže sposobnost otplate glavnice i kamata;
2. minimalne ključne finansijske pokazatelje sposobnosti otplate i odnose, kako bi ih kreditni službenik mogao primijeniti, sa pojedinostima u pogledu portfolija / proizvoda / sektora, radi potpune procjene sposobnosti otplate dužnika; smjernice specifične za pojedine sektore povezane sa utvrđivanjem ključnih finansijskih pokazatelja i odnosa na sektorskoj osnovi (MSP-ovi i privredna društva);
3. postupak za utvrđivanje i sprovođenje najprikladnijeg rješenja restrukturiranja za dužnika:
 - za *retail* dužnika treba da se upotrebljava šema odlučivanja. Za klijente koji nijesu dužnici pojedinci, ako nije adekvatan pristup šeme odlučivanja, u politici bi trebalo da se navedu jasna uputstva za kreditnog službenika o procjeni adekvatnosti rješenja restrukturiranja;
 - u slučaju dužnika za kojeg se ne može pronaći rješenje (neodrživi kreditni odnos i/ili nespremni za saradnju), trebalo bi uspostaviti vremenski ograničen postupak i proceduru za prenos tih dužnika odjeljenjima za naplatu nekvalitetnih kredita odgovornim za likvidaciju (prinudnu naplatu);
4. niz alata u okviru mjera restrukturiranja sa kratkoročnim i dugoročnim vremenskim okvirom, kako je navedeno u poglavlju 4;
5. jasna uputstva za kreditne službenike u pogledu zahtjeva za ponovno vrednovanje kolaterala, u skladu sa poglavljem 7;
6. postupak donošenja odluka, nivo odobravanja i postupke za sve mjere restrukturiranja i iznose izloženosti;
7. postupak i proceduru za praćenje odobrenih rješenja restrukturiranja i uspješnosti dužnika nakon završetka procesa restrukturiranja, uključujući učestalost preispitivanja dužnika, definiciju ponovnog nastanka statusa neizmirenja obaveza, postupak ponovne procjene i zahtjeve za izvještavanje o ponovnom nastanku statusa neizmirenja obaveza;
8. politiku određivanja cijena za svaku mjeru restrukturiranja i vrstu dužnika.

Politika naplate / prinudne naplate duga

Odjeljenja za naplatu nekvalitetnih kredita, odgovorna za naplatu duga, treba da pravovremeno preduzimaju adekvatne mjere za efikasno smanjenje nekvalitetnih kredita u određenom vremenskom periodu. U politici naplate duga, u skladu sa strategijom za nekvalitetne kredite, trebalo bi pokriti najmanje:

1. raspon dostupnih mogućnosti za svaku vrstu kolaterala. Konkretno, trebalo bi razmotriti sljedeće (bilo kojim redoslijedom):
 - dobrovoljnu prodaju imovine (dužnik se ponovno angažuje i saglasan je da proda imovinu),
 - prinudnu prodaju imovine preko stečajnog upravnika / putem sudskog postupka (imovina ne ostaje u bilansu kreditne institucije),
 - izvršenje nad imovinom (imovina se vodi u bilansu kreditne institucije),
 - naplatu duga (unutrašnju ili spoljnu),
 - zamjenu duga za imovinu ili kapital,

- prodaju kredita / portfolija kredita trećoj strani.
- 2. postupak koji treba pratiti prilikom izbora adekvatne mogućnosti naplate i tima internih i eksternih stručnjaka, koji će se uključiti u donošenje odluke;
- 3. mogućnosti naplate, kojima bi trebalo uzeti u obzir postojanje kolaterala, vrstu pravne dokumentacije, vrstu dužnika, lokalne tržišne uslove i makroekonomske projekcije, primjenjiv zakonodavni okvir, potencijalne istorijske stope naplate za svaku mogućnost u poređenju sa povezanim troškovima;
- 4. jasnu definiciju dužnika nespremni za saradnju ili linkove na povezane politike (koje uključuju takvu definiciju);
- 5. jasno definisani postupak odobrenja za svaku fazu postupka naplate duga (za različite mogućnosti naplate dostupne kreditnoj instituciji);
- 6. ulogu službe za kontrolu rizika i unutrašnje revizije u proceduri i postupku praćenja.

Kad je u pitanju likvidacija kolaterala, u politici bi trebalo definisati sljedeće:

1. pristup procjeni vrijednosti koju treba pratiti u pogledu imovine (u skladu sa poglavljem 7.7 ovih smjernica), uključujući troškove likvidacije koje treba primijeniti. Troškovi likvidacije trebali bi biti u skladu sa zahtjevima iz poglavlja 7.3.3 ovih smjernica;
2. učestvovanje internih ili eksternih stručnjaka,
3. limite:
 - iznosa imovine koju kreditna institucija može priznavati u bilo kom trenutku, imajući u vidu ograničenja velikih izloženosti, koja su navedena u Zakonu o kreditnim institucijama, kao i rizik koncentracije u industriji, npr. u sektoru nekretnina,
 - iznosa preuzete ili imovine u postupku prinudne naplate, koju kreditna institucija može steći u određenom roku.
4. postupak koji treba pratiti nakon preuzimanja ili sticanja imovine radi razvoja i sprovođenja strategije prodaje i uspostavljanja odjeljenja u kreditnoj instituciji odgovornog za upravljanje predmetnom imovinom (to se može definisati i u zasebnoj politici o stečenoj / preuzetoj imovini).

Kreditne institucije treba da razmotre saradnju sa drugim povjericima u slučaju dužnika sa nekvalitetnim kreditima koji imaju više povjerilaca, a obično je riječ o korporativnim dužnicima. Stoga, kreditne institucije treba da uspostave jasan postupak za pregovaranje i saradnju sa drugim finansijskim institucijama (ili trećim stranama), u kojima je dužnik zadužen.

Politike u pogledu kolaterala

Kreditna institucija treba da, s obzirom na važnost smanjenja kreditnog rizika u postupcima restrukturiranja nekvalitetnih kredita, razvije jasne i dosljedne politike u pogledu kolaterala, uključujući politike za stečenu imovinu. Te politike treba da u potpunosti obuhvataju upravljanje svim vrstama kolaterala, njihovu procjenu vrijednosti i izvještavanje o njima. Imajući u vidu složenost i specifičnost određenih vrsta kolaterala, kreditne institucije treba da traže pomoć spoljnjih stručnjaka pri sastavljanju i preispitivanju tih politika. Kreditne institucije treba da obezbijede dosljedan pristup upravljanju i procjeni vrijednosti sličnih kolaterala u cijelom portfoliju, u skladu sa poglavljem VII ovih smjernica.

Politika praćenja nekvalitetnih kredita

Kreditna institucija treba da uspostavi posebnu politiku koja, između ostalog, sadrži sljedeće:

1. vrste mjera, potrebnih za odgovor na različite vrste rezultata;
2. postupci za eskalaciju;
3. ključni elementi, učestalost i primaoci izvještaja;
4. kriterijumi za prenos u nekvalitetne kredite / link na postupke u pogledu nekvalitetnih kredita.

Politika eksternalizacije za servisiranje nekvalitetnih kredita

Kreditna institucija treba da uspostavi posebnu politiku za eksternalizaciju usluga servisiranja nekvalitetnih kredita trećim stranama, ako je to primjenjivo. Ova politika treba da uključi procedure potrebne za izbor partnera za eksternalizaciju, potreban sadržaj pravnih ugovora i postupak donošenja odluka u pogledu sporazuma o eksternalizaciji, kao i praćenje tih sporazuma.

Moguće mjere restrukturiranja

Mjera restrukturiranja	Opis	Održivost i drugi važni kriterijumi
1. Samo kamate	Tokom definisanog kratkoročnog perioda plaćaju se samo kamate na kreditne linije i ne otplaćuje se glavnica. Stoga, iznos glavnice ostaje nepromijenjen, pa se uslovi strukture otplate ponovno procjenjuju na kraju perioda plaćanja samo kamata, na osnovu procjene sposobnosti otplate.	Ovi mjeru bi trebalo smatrati održivom samo ako kreditna institucija može dokazati (na osnovu realnih dokumentovanih finansijskih informacija) da su finansijski problemi sa kojima se suočava dužnik privremene prirode i da će nakon definisanog perioda plaćanja samo kamata dužnik moći otplaćivati kredit najmanje u mjeri u kojoj je to prethodno bio sposoban činiti. Mjera ne bi trebalo trajati duže od 24 mjeseca, odnosno 12 mjeseci u slučaju izgradnje poslovnih nekretnina i finansiranja projekata. Nakon završetka definisanog perioda za tu mjeru restrukturiranja, kreditne institucije bi trebale ponovo da procijene sposobnost dužnika da otplaćuje svoj dug, kako bi se moglo nastaviti sa izmijenjenim planom otplate (kojim može biti obuhvaćen element neplaćene glavnice tokom tog perioda u kom se plaćaju samo kamate). U većini slučajeva će se ta mjera ponuditi u kombinaciji sa drugim, dugoročnim mjerama, kako bi se nadoknadila trenutna plaćanja manjih iznosa (npr. produženje roka dospijeca).
2. Smanjena plaćanja	Smanjenje iznosa anuiteta (rate) tokom definisanog kratkoročnog perioda, kako bi se pomoglo dužniku koji je suočen sa problemima u novčanom toku prije nastavka otplate, na osnovu predviđene sposobnosti otplate. Iznos kamata i dalje treba platiti u potpunosti.	Vidjeti „1. Samo kamate”. Ako je smanjenje plaćanja umjereno i ispunjeni su svi drugi prethodno navedeni uslovi, mjera bi se mogla primjenjivati duže od 24 mjeseca.
3. Period odlaganja / moratorijum na plaćanje	Sporazum, kojim se dužniku omogućava određeno odlaganje u pogledu otplate obaveza, obično u dijelu glavnice i kamata.	Vidjeti „1. Samo kamate”.
4. Neplaćene dospelje obaveze / kapitalizacija kamata	Restrukturiranje neplaćenih dospjelih obaveza i/ili neplaćenih obračunatih kamata dodavanjem tih neplaćenih iznosa neplaćenoj glavnici, za otplatu u okviru održivog reprogramiranog plana otplate.	Ta mjera bi se trebala odobriti / smatrati održivom samo ako je kreditna institucija potvrdila nivoe prihoda / rashoda dužnika (na osnovu realnih dokumentovanih finansijskih informacija) i ako su predložene promjene otplate dovoljne da bi se dužniku omogućila izmijenjena otplata kredita na osnovu glavnice i kamata tokom izmijenjenog plana otplate i ako je kreditna institucija službeno tražila potvrdu da dužnik razumije i prihvata uslove kapitalizacije.

		Kapitalizacija neplaćenih dospjelih obaveza trebalo bi da se omogući samo u posebnim slučajevima u kojima nije moguća naplata prethodno neplaćenih dospjelih obaveza ili dospjelih plaćanja na osnovu ugovora, pa je kapitalizacija jedino realno dostupna mogućnost. Kreditne institucije bi trebalo da generalno izbjegavaju nuđenje ove mjere dužniku više od jednom, a mjera bi trebalo da se primjenjuje samo na neplaćene dospjele obaveze koje ne premašuju unaprijed definisani iznos u odnosu na ukupnu glavnicu (koju bi trebalo definisati u politici kreditne institucije koja se odnosi na restrukturiranje). Kreditna institucija bi trebalo da procijeni procenat neplaćenih dospjelih obaveza koje se kapitalizuju, u odnosu na otplatu glavnice i kamata, koji je adekvatan i prihvatljiv za dužnika.
5. Smanjenje kamatne stope	Trajno (ili privremeno) smanjenje kamatne stope (fiksne ili promjenljive) na primjerenu i održivu stopu.	Izloženosti sa visokim kamatnim stopama jedan su od glavnih uzroka finansijskih problema. Dio finansijskih problema dužnika može proistići iz činjenice da su kamatne stope izuzetno visoke u poređenju sa prihodima dužnika ili iz činjenice da su promjene kamatne stope (za razliku od fiksne stope) dovele do toga da dužnik finansijska sredstva dobija uz izrazito visoke troškove, u poređenju sa preovladavajućim tržišnim uslovima. U takvim slučajevima se može razmotriti smanjenje kamatne stope. Trebalo bi jasno naznačiti ako se pristupačnost može postići tek pri stopama ispod troška rizika ili ispod kamate na trošak finansiranja. Ta mjera bi se mogla primjenjivati i kao kratkoročna mjera.
6. Produženje roka dospjeća / trajanja	Produženje roka dospjeća kredita (odnosno datuma posljednjeg anuiteta (rate) kredita, u skladu sa ugovorom), koje omogućava smanjenje iznosa anuiteta (rate) njihovim raspoređivanjem tokom dužeg vremenskog perioda.	Ako dužnik podliježe odredbama koje se tiču obavezne starosne granice za penzionisanje, produženje roka bi trebalo smatrati održivim samo ako je kreditna institucija procijenila i može dokazati da dužnik može da svojom penzijom ili drugim legitimnim izvorima prihoda otplaćuje izmijenjene anuitete (rate) kredita na prihvatljivoj osnovi. Produženje roka bi trebalo smatrati održivim samo ako je u skladu sa životnim vijekom postojećih kolaterala ili ako dođe do odgovarajuće zamjene postojećeg kolaterala.
7. Dodatni kolateral	Dodatne hipoteke na	Ta mjera nije održiva samostalna

	neopterećenu imovinu dobijaju se od dužnika kao dopunski kolateral, kako bi se nadoknadila veća izloženost rizicima i kao dio postupka restrukturiranja.	mjera restrukturiranja jer sama po sebi ne eliminiše prisutnost neplaćenih dospjelih obaveza po kreditu. Ovom mjerom se obično nastoje poboljšati ili ispraviti odredbe koje se tiču iznosa kredita i vrijednosti kolaterala (engl. LTV). Dodatni kolateral može biti u različitim oblicima, kao što su novčani depozit, ustupanje potraživanja ili nova / dodatna hipoteka na nekretnini. Kredite institucije bi trebalo da oprezno priznaju hipoteku drugog i trećeg reda, kao i lična jemstva.
8. Prodaja na osnovu sporazuma / potpomognuta prodaja	Kreditna institucija i dužnik saglasni su sa dobrovoljnim raspolaganjem obezbijeđene aktive u cilju djelimične ili potpune otplate duga.	Kreditna institucija treba da restrukturira mogući ostatak duga nakon potpomognute prodaje odgovarajućim planom otplate, u skladu sa ponovnom procjenom dužnikove sposobnosti otplate. U slučaju mjera restrukturiranja koje mogu zahtijevati prodaju imovine na kraju vremenskog perioda, kreditna institucija treba da primijeni konzervativan pristup mogućem manjku preostalom nakon prodaje imovine i otkloniti ga što je prije moguće. Za izloženosti koje se otplaćuju preuzimanjem kolaterala na unaprijed utvrđeni datum, preuzimanje nije mjera restrukturiranja, osim ako se ne izvrši prije tog unaprijed određenog datuma zbog finansijskih problema.
9. Reprogramirana otplata	Postojeći ugovoreni plan otplate prilagođava se novom održivom programu otplate na osnovu realne, trenutne i predviđene procjene novčanog toka dužnika	Različite mogućnosti otplate mogu da uključuju: 1) djelimičnu otplatu: ako se plaćanjem zatvara dio izloženosti (npr. na osnovu prodaje imovine niže vrijednosti od neizmirenog iznosa). Ta mogućnost se primjenjuje radi značajnog smanjenja izloženosti riziku i kako bi se omogućio održiv program otplate preostalog (neizmirenog) iznosa. Prethodno pomenutoj mogućnosti treba dati prednost u odnosu na mogućnosti koje su navedene u nastavku: jednokratne otplate glavnice i povećanja otplate; 2) balonsko plaćanje ili jednokratnu otplatu glavnice: kad se reprogramiranjem otplate obezbjeđuje otplata visokog iznosa glavnice na kasniji datum prije dospijeca kredita. Ta mogućnost bi se trebala koristiti / smatrati održivom samo u rijetkim situacijama i ako kreditna institucija može dokazati da će u budućnosti dužnik imati raspoloživ novčani tok za ispunjavanje uslova balonskog plaćanja ili jednokratne otplate

		glavnice;
		3) postupno povećanje otplate: kreditna institucija treba da rješenje, koje uključuje ovu mogućnost, smatrati održivim samo ako mogu da obezbijedi i dokazati da postoji dobar razlog zbog kojeg se očekuje da će dužnik biti u mogućnosti da izmiri buduća povećanja iznosa otplate.
10. Konverzija valute	Valuta izloženosti usklađuje se sa valutom novčanog toka.	Kreditne institucije bi trebalo da dužnicima u potpunosti objasne kursne rizike i da ih upute na osiguranje za konverziju valute.
11. Druge izmjene uslova / odredbi ugovora	Kreditna institucija oslobađa dužnika odredbi ili uslova koji su uključeni u ugovor o kreditu koji nisu prethodno navedeni.	
12. Refinansiranje / nove kreditne linije	Obezbeđivanja novih načina finansiranja, radi podrške naplati od dužnika koji se suočava sa poteškoćama.	Ova mjera obično nije održiva kao samostalna mjera restrukturiranja, već je treba kombinovati sa drugim mjerama restrukturiranja koje su usmjerene na postojeće neplaćene dospelje obaveze. Treba je primjenjivati samo u rijetkim slučajevima. Mogu se odobriti nove kreditne linije koje mogu uključivati uspostavljanje dodatnog kolaterala. U slučaju sporazuma između kreditora, uvođenje posebnih ugovornih odredbi možda će biti potrebno radi kompenzacije dodatnog rizika koji snosi kreditna institucija. Ova mjera mogla bi biti adekvatna za izloženosti prema privrednim društvima. Treba sprovesti detaljnu procjenu sposobnosti plaćanja dužnika, uključujući dovoljnu uključenost nezavisnih sektorskih stručnjaka koji će procijeniti održivost dostavljenih poslovnih planova i predviđanja novčanih tokova. Prethodno pomenutu mjeru treba smatrati održivom samo ako se procjenom kreditne sposobnosti utvrdi potpuna sposobnost plaćanja.
13. Konsolidacija duga	Povezivanje više izloženosti u jednu izloženost ili u ograničen skup izloženosti.	Ova mjera obično nije održiva samostalna mjera restrukturiranja, već je treba kombinovati sa drugim mjerama restrukturiranja koje su usmjerene na postojeće neplaćene dospelje obaveze. Ova mjera je posebno korisna u situacijama u kojima se povezivanjem kolaterala i obezbijeđenog novčanog toka omogućava veća cjelokupna pokrivenost kolaterala za cjelokupni iznos duga (npr. tako da se odliv gotovine svede na najmanju moguću mjeru ili omogućavanjem preraspodjele viška novčanog toka među izloženostima)
14. Oprost dijela	Kreditna institucija odriče se svog	Ova mjera bi trebalo da se

duga ili cjelokupnog duga (trajni otpis)	prava na zakonsku naplatu dijela duga ili punog iznosa duga od dužnika.	upotrebljava ako je kreditna institucija saglasna sa „smanjenim plaćanjem, kao punim i konačnim namirenjem“, pri čemu će kreditna institucija trajno otpisati (oprostiti) dužniku preostalo dugovanje, ako dužnik plati smanjeni iznos preostale glavnice u dogovorenom roku. Kreditne institucije bi trebalo da oprezno primjenjuju mogućnost otpisa duga jer ona može dovesti do rasta rizika i podstaći ciljano neizmirivanje obaveza. Stoga, kreditne institucije bi trebalo da definišu posebne politike i procedure u pogledu oprosta (trajnog otpisa), kako bi se obezbijedila primjena čvrstih mehanizama kontrole.
--	---	---